

Usporedna školska i biblioterapijska analiza i interpretacija bajke Šuma Striborova Ivane Brlić-Mažuranić

Borilović, Đurđica

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:058141>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Đurđica Borilović

**USPOREDNA ŠKOLSKA I
BIBLIOTERAPIJSKA ANALIZA I
INTERPRETACIJA BAJKE
ŠUMA STRIBOROVA
IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

Đurđica Borilović

**USPOREDNA ŠKOLSKA I
BIBLIOTERAPIJSKA ANALIZA I
INTERPRETACIJA BAJKE
ŠUMA STRIBOROVA
IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv.prof.dr.sc. Davor Piskač

Sumentorica: izv.prof.dr.sc. Dubravka Zima

Zagreb, 2022.

POSVETA

Mom Davidu, djetetu koje mi iznova i iznova pokazuje bajkovite čarolije, snage koje nisam znala da posjedujem, koje mi nudi osmijehe koji nikada nisu bili tako široki i iskreni. Djetetu koje mi je pokazalo nova prostranstva ljubavi – one majčinske. Hvala ti što su tvoje ručice ublažavale moje brige, što je tvoje srce raslo pod mojim, ohrabrialo me i bodrilo. Hvala ti što je tvoje postojanje dalo smisao. Životu. Svemu.

ZAHVALA

Ovaj rad nastao je kao okosnica i konačnica mog diplomskog studija, a on ne bi bio moguć da nije bilo razumijevanja, pomoći i savjetovanja svih mojih profesora i profesorica, ne samo kroz studij nego kroz cjelokupno školovanje. Hvala vam što ste svoje stručno, znanstveno te životno znanje utkali u moje studiranje, istraživanje, pisanje, ali i u moje životne izbore.

Posebnu zahvalu izražavam profesoru Davoru Piskaču kao svom mentoru te sumentorici, profesorici Dubravki Zimi – vaš primjer pridonio je mojoj ljubavi prema znanosti i nastavničkom pozivu, a ovo istraživanje učinilo je lakšim i smislenijim.

Tata i mama – hvala vam za tolike žrtve i odricanja.

Sestri i bratu, rodbini i prijateljima – zahvaljujem za sve molitve, brige i poticaje.

I na kraju, najveću zahvalnost dugujem svom životnom osloncu, Luki – hvala ti na ramenu koje me je uvijek tješilo, riječima koje su me uvijek hrabrile, rukama koje su me uvijek snažile, ljubavi koja me je uvijek vodila.

Hvala svima koji su na bilo koji način pomogli u mojoj osobnoj izgradnji, a koja je dovela do ovog što sam danas – posebice Providnosti koja me je vodila, pomagala mi, pružila divne darove, ali i pokazala da put kojim se isplati ići nikada nema prečicu.

Usporedna školska i biblioterapijska analiza i interpretacija bajke Šuma Striborova Ivane Brlić-Mažuranić

The comparative the school and the bibliotherapeutic analysis and interpretation of the fairy tale Šuma Striborova by Ivana Brlić-Mažuranić

Sažetak

Cilj je ovog rada usporediti klasičnu školsku analizu, književnopovijesnu i književnoteorijsku, s literarnobiblioterapijskom analizom bajke *Šuma Striborova* autorice Ivane Brlić-Mažuranić. Školska interpretacija i analiza korištena je prema modelu koji je predstavljen u školskom udžbeniku i relevantnoj literaturi, a odnosi se na interpretaciju osnovnih pojmova bajke te njenu primjenu u kontekstu dječje književnosti dok se pri korištenju literarnobiblioterapijske metode uočio kauzalan odnos između pojavljivanja misli, emocija i događaja u književnome djelu kroz metodu vođenoga pozornoga čitanja. Taj proces međusobne motivacije misli, emocija i događaja u kontekstu literarne biblioterapije naziva se MED ciklus, a on ima za cilj stjecanja uvida kojega će čitatelji moći primijeniti na vlastiti život te kao takav može pridonijeti školskoj interpretaciji na način dubljeg promišljanja, razmatranja djelovanja i misli likova, ali i u razvitku empatije ne samo prema književnim likovima, nego i u životu općenito. Pri usporedbi spomenutih dvaju metoda te na primjeru bajke, navedene su prednosti i ograničenja obje metode, posebice pri primjeni u nastavi književnosti. Osim toga, objašnjen je doprinos odgojne i obrazovne funkcije koje su prepoznate u djelima Ivane Brlić-Mažuranić, ne samo pri lektirnom proučavanju nego i kod čitalačkog iskustva u odrasloj dobi te doprinos autorice u književnosti uopće. Također, navedena bajka *Šuma Striborova* opisana je i u kontekstu zbirke *Priče iz davnine* uz isticanje problematike žanra te opisa i karakteristika bajki u zbirci.

Ključne riječi: literarna biblioterapija, MED ciklus, Ivana Brlić-Mažuranić, *Priče iz davnine*, *Šuma Striborova*, bajka

Abstract

The purpose of this paper is to compare classical school analysis, literary-historical and literary-theoretical, with literary-bibliotherapeutic analysis of the fairy tale *Šuma Striborova* by Ivana Brlić-Mažuranić. School interpretation and analysis was used according to the model presented in the school textbook and relevant literature, and refers to the interpretation of basic concepts of fairy tales and its application in the context of children's literature while when using the literary-bibliotherapeutic method, a causal relationship between the appearance of thoughts, emotions and events in a literary work was observed through the method of guided attentive reading. This process of mutual motivation of thoughts, emotions and events in the context of literary bibliotherapy is called the MED cycle, and it aims to gain insight which readers can apply to their own lives and as such can contribute to school interpretation through deeper reflection, consideration, but also in the development of empathy not only in literary characters, but also in life in general. When comparing the mentioned two methods and on the example of the fairy tale itself, the advantages and limitations of both methods are stated, especially when applied in teaching of literature. In addition, the contribution of the educational function recognized in the works of Ivana Brlić-Mažuranić is explained, not only in reading studies but also in the reading experience in adulthood and the contribution of the author in literature in general. Also, the mentioned fairy tale *Šuma Striborova* is described in the context of the collection *Priče iz davnina*, emphasizing the problems of the genre and the description and characteristics of fairy tales in the collection.

Keywords: literary bibliotherapy, MED cycle, Ivana Brlić-Mažuranić, *Priče iz davnine*, *Šuma Striborova*, fairy tale

Sadržaj

1.	UVOD	2
2.	ŽIVOT I DJELATNOST IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ	4
2.1.	Ivana Brlić-Mažuranić	4
2.2.	<i>Priče iz davnine</i>	6
2.2.1.	Problematika žanra	8
2.2.2.	Opis i karakteristike bajki u <i>Pričama iz davnine</i>	10
2.2.3.	<i>Priče iz davnine</i> kao lektira	12
2.2.4.	Školska interpretacija <i>Šume Striborove</i>	14
2.2.5.	Dodatak školskoj interpretaciji <i>Šume Striborove</i>	16
3.	LITERARNA BIBLIOTERAPIJA	18
3.1.	Biblioterapija – definicija i podjele	18
3.2.	Literarna biblioterapija	20
3.2.1.	MED ciklus	22
3.2.2.	Literarna biblioterapija u nastavi	24
3.3.	Metoda literarne biblioterapije na primjeru bajke <i>Šuma Striborova</i>	27
3.3.1.	Korištene metode i njihovo objašnjenje	27
3.3.2.	Primjer – <i>Šuma Striborova</i> (odabrani odlomci)	28
4.	USPOREDBA INTERPRETACIJA	36
4.1.	Usporedba školske i literarnobiblioterapijske analize i interpretacije	36
4.2.	Prednosti i ograničenja literarnobiblioterapijske metode	37
4.3.	Bajka kao važno odgojno štivo	39
5.	ZAKLJUČAK	41
	LITERATURA	43

1. UVOD

Literarna biblioterapija pri čitanju književnih tekstova bavi se uočavanjem promjena u psihičkom životu, ponašanju i djelovanju likova na način da čitatelj uoči, razumije te iskustveno doživi emocije putem MED ciklusa, specifične metode unutar literarne biblioterapije, a sve u svrhu stjecanja određenog uvida. Rad se dotiče teorijske razrade metode literarne biblioterapije pri čemu se ista i oprimjeruje bajkom *Šuma Striborova* iz zbirke bajki *Priče iz davnine* autorice Ivane Brlić-Mažuranić. Navedenoj metodi pomaže već usustavljena metoda školske interpretacije i analize spomenute bajke, a rad će pokušati i usporediti te dvije interpretacije te istaknuti prednosti i ograničenja istih.

Cilj i svrha rada je usporedba metoda te otvaranje mogućnosti nadopunjavanja jedne metode drugom te mogućnosti implementacije literarne biblioterapije u školski sustav koji nedovoljno pažnje posvećuje emocijama, razvijanju empatije i izgradnje mladih osoba. Upravo literarnobiblioterapijska metoda pridonosi uočavanju kauzalnog odnosa između pojavljivanja misli, emocija i događaja u književnome djelu kroz metodu vođenoga pozornoga čitanja.

Rad se sastoji od tri temeljne cjeline, uz uvod i zaključak.

Uvod predstavlja temu, njezinu važnost u okviru istraživanja i njezinu relevantnost u današnjem vremenu i izabranom studiju. Također, u uvodu se navodi i svrha te ciljevi istraživanja, metode koje su se u radu koristile te sama struktura rada.

Prva cjelina rada, naslovljena „Život i djelatnost Ivane Brlić-Mažuranić“, odnosi se na kratku razradu života i djelatnosti spisateljice Ivane Brlić-Mažuranić koja je napisala bajku *Šuma Striborova* te ju objavila 1916. godine unutar zbirke *Priče iz davnine*. U tom se dijelu specifično razrađuje problematika žanra navedene zbirke budući da znanstvenici raspravljaju pripada li ista žanru umjetničke bajke ili pak zalazi u fantastiku. Također, kratko je objašnjeno korištenje zbirke u lektirnom poučavanju kao i školska interpretacija bajke *Šume Striborove* uz dodatke i pojašnjenja koja nisu nužno navođena ni u školskoj, ali ni u literarnobiblioterapijskom metodi, ali su značajni za razumijevanje djela i intencije autorice.

Drugi dio rada pod naslovom „Literarna biblioterapija“ dotiče se teorijskog definiranja i podjela biblioterapije, razlikovanja literarne biblioterapije od klasične biblioterapije te konkretnog definiranja i objašnjavanja procesa literarnobiblioterapijske metode koja se provodi kroz MED ciklus, proces koji je specifičan isključivo za tu metodu, a odnosi se na međusobnu motivaciju misli, emocija i događaja. Osim toga, navedena je i mogućnost primjene metode u

kontekstu nastave. S tim u svezi, rad praktično oprimjeruje metodu analizirajući bajku *Šuma Striborova*.

Posljednji dio rada, „Usporedba interpretacija“, odnosi se na usporedbu školske i literarnobiblioterapijske interpretacije i analize navodeći prednosti i ograničenja metode literarne biblioterapije u nastavi te iznosi važnost bajke kao odgojnog štiva uopće, ne samo u školskom sustavu nego i u primjeni i čitanju u odrasloj dobi.

Zaključak iznosi završna razmatranja kao konačnicu istraživanja u okvirima ovog rada te motivaciju i mogućnost daljnjeg proučavanja teme.

Na kraju rada nalazi se literatura odnosno popis korištenih referenci (korištene literature).

Pri pisanju rada korišteni su izvori literature koji su dostupni u Knjižnicama grada Zagreba te Knjižnici Fakulteta hrvatskih studija, a odnose se na autorske knjige i zbornik radova. Nadalje, korištena je metoda elektroničkog pretraživanja članaka objavljenih u hrvatskim časopisima te članaka na internetskim stranicama hrvatskih portala, a koji se tiču teme istraživanja. Također, korišteni su mrežni izvori Hrvatske enciklopedije.

2. ŽIVOT I DJELATNOST IVANE BRLIĆ-MAŽURANIĆ

2.1. Ivana Brlić-Mažuranić

Ivana Brlić-Mažuranić rođena je 18. travnja 1874. godine u Ogulinu, kao jedno od četvero djece Vladimira Mažuranića, sina Ivana Mažuranića, te Henriete Mažuranić, rođene Bernath (Zima, 2001: 13). Obitelj Mažuranić se 1882. godine seli u Zagreb boraveći nekoliko mjeseci u kući Ivana Mažuranića s obzirom na visok stadij trudnoće Henriette Mažuranić, a zatim odlaze u kuću na adresi Markova ulica 4, u vlasništvu Henriettine tetke ili rođakinje (Zima, 2019: 35).

U godinama između 1885. i 1888. nastali su najstariji sačuvani zapisi Ivane Brlić-Mažuranić, a iz desetak zapisa pjesama, impresija i razmišljanja utvrđeno je da su mladu Ivanu zanimale teme iz prirode, razmišljala je o pjesništvu i književnom stvaralaštvu te gajila ljubav prema hrvatskoj domovini (Zima, 2019: 47). Ivana od 1888. godine piše dnevnik koji će 2010. biti dostupan pod naslovom *Dobro jutro, svijete*, a u kojem Ivana prvotno opisuje zagrebačko djevojaštvo odnosno svakodnevicu djevojaka iz građanske obitelji s kraja 19. stoljeća (Zima, 2019: 50) dok će u kasnijim godinama u dnevnik zapisivati dijelove ili cjelovite fikcionalne proze (Zima, 2019: 51).

Ivana Mažuranić udala se 1892. godine za odvjetnika Vatroslava Brlića iz Broda na Savi čime postaje članicom poznate i ugledne obitelji (Zima, 2001: 17). Shodno udaji, Ivana se seli u Brod te tamo ostaje do 1935. godine (Zima, 2001: 17). Vatroslav Brlić i Ivana Brlić-Mažuranić imali su sedmero djece od kojih je dvoje umrlo brzo nakon poroda: Nada (1893. – 1964.), Ivo (1894. – 1977.), Vladimir (1895. – 1896.), Zora (1897. – 1971.), Zdenka (1899. – 1984.), Nikola (1902. – 1902.) i Nedjeljka (1917. – 1973.).

Iako je Ivana tijekom bračnog i obiteljskog života i dalje imala jaku želju za pisanjem, smatrala je da se pisanje nije slagalo sa tipično ženskim dužnostima tog razdoblja, a koje su se odnosile na majčinske, bračne i društvene obveze (Zima, 2001: 19). Taj Ivanin stav promijenit će se onaj tren kada se njena vlastita djeca počinju interesirati za čitanje i knjige pri čemu će im ona postati vodilja kroz čitalačko iskustvo i doživljaj samog čitanja.

1902. godine započinje njezin sustavan književni rad pisanjem dječjih pripovijedaka i pjesmica, dok će najznačajnije razdoblje njezina pisanja biti 1913. godine kada objavljuje *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* te 1916. objavom zbirke šest bajki *Priče iz davnine* i

Autobiografije (Zima, 2001: 22). Zbirci *Priče iz davnine* Ivana će 1926. godine dodati još dvije priče uz prvotnih šest (Zima, 2019: 156): *Lutonjicu Toporka i devet župančića* te *Jagora*.

Navedeno razdoblje u kojemu biva zamijećen njezin rad, u povijesti književnosti naziva se, između inih naziva, suvremenom književnošću, a odiše raznolikošću i multipoetičnošću te antimodernističkim stvaralaštvom, koje se pak pretače i u političku i društvenu sferu (Zima, 2019: 13). Toj raznolikosti pridonijele su i različite obiteljsko-privatne okolnosti u samom životu spisateljice (Zima, 2019: 158), od kojih valja nabrojati odrastanje i odgoj djece, održavanje i vođenje obiteljskog gospodarstva i kuće, odlasci u Zagreb, zaruke i udaja kćeri, rađanje unuka, nezadovoljstvo životnim odlukama sina Ive, ali i smrt supruga Vatroslava 1923. godine.

Ivana Brlić-Mažuranić postaje najvažnija autorica hrvatske dječje, ali i nedječje književnosti (Zima, 2019: 7). U dječjoj književnosti autorska pozornost pridaje se jeziku, a ističe se etičko, pedagoško, ideološko značenje (Zima, 2019: 245). Osim najvažnijih spomenutih djela, Ivana je napisala i objavila knjige: *Valjani i nevaljani* (1901.), *Slike* (1912.) i *Knjiga omladini* (1923.), koje čine glavni dio opusa Ivane Brlić-Mažuranić (Zima, 2019: 253). Osim navedenih, Ivana se bavila pisanjem članaka u *Narodnim novinama*, prijevodima tekstova na strane jezike, pisanjem po narudžbi u koje se, između ostalih, ubraja *Dječja čitanka o zdravlju*, posjećivala je predstave i kazališta, sudjelovala u društvenom i političkom životu razdoblja, slikala, čitala velikane svjetske književnosti kao što su Tolstoj i Dante. Ivana je napisala i roman *Jaša Dalmatin, potkralj Gudžerata* koji je izašao 1937. godine kao povijesna naracija o povijesnoj figuri koju je oblikovao i interpretirao Ivanin otac Vladimir u studiji o Meleku Jaši Dubrovčaninu (Zima, 2019: 326).

Objavom prvog engleskog prijevoda *Priča iz davnine* 1924. pod naslovom *Croatian tales of long ago* (Zima, 2001: 25), prvi se put spominje ideja o nominaciji za Nobelovu nagradu (Zima, 2019: 345) naslovljavajući autoricu »hrvatskim Andersenom« (Zima, 2001: 9). O značaju njezina rada govori i činjenica da u tridesetim godinama postaje prva žena u članstvu JAZU (Zima, 2019: 14) odnosno Ivana je primljena u JAZU kao dopisni član (Zima, 2019: 350) što je svakako bio veliki korak za žensko pitanje uopće, ali i velika čast za autoricu samu (Zima, 2019: 352).

Ivana Brlić-Mažuranić umrla je 1938. godine u zagrebačkom sanatoriju na Srebrnjaku počinivši samoubojstvo kao posljedicu dugotrajne depresije (Zima, 2019: 283), a najnaglašenija je još od 1933. (Zima, 2019: 376). Okupaciju Ivaninih misli o teretu kojega je nosila saznajemo iz pisma kćeri Nadi koja zbog prevelike iscrpljenosti završava u lječilištu:

»No, mi nismo krive, budi uvjerena! (...) krivo je to, što smo po Mažuranićima baštinile preopsežan um za žensko tielo i za ženski djelokrug. To je čista i podpuna istina i čista i podpuna tragičnost. (...) Osamljena si jer neznaš uopće naći kontakta s ljudima, kao što ga i ja nikad nisam našla, a sad ga sve manje nalazim i sve više trpim.« (Zima, 2019: 356 prema AOB, kutija 73., sv. 2, Ivanino pismo kćeri Nadi iz 1928.)

Pri proučavanju tog razdoblja Ivaninog života vidljivo je da se sama bolest pokazuje »kao narativ vlastite iscrpljenosti, tegoba, teškoća i prevelikog tereta« (Zima, 2019: 377), ali i da Ivana traži pomoć od svoje djece i brata (Zima, 2019: 377). Ivana je pokopana u obiteljsku grobnicu Mažuranića na Mirogoju u Zagrebu, a nakon njene smrti izašla je njezina knjiga *Srce od licitara* u koju je uvršten izbor dječjih pjesama i pripovijedaka te knjiga *Bajke i basne* koju je najvjerojatnije za objavu priredio Ivo Brlić, Ivanin sin (Zima, 2019: 383).

Svečana akademija u povodu obljetnice smrti održana je 5. studenoga 1968. godine, kada je otvorena i izložba posvećena Ivani Brlić-Mažuranić, čime započinje mobilizacija velikog broja relevantnih nacionalnih institucija kroz pripremanje brojnih događaja (Majhut, 2018: 156). U nakladničkom kontekstu kontinuirano je prisutna, a ozbiljniji akademski pristup njezinu opusu započinje sedamdesetih godina 20. stoljeća te do danas literatura broji više stotina jedinica o autorici (Zima, 2019: 384). Također, njezina djela kontinuirano se objavljuju u novim izdanjima i u novim opremama, a prevedena su na brojne svjetske jezike (Zima, 2001: 12) kao što je engleski, češki, švedski, ruski, danski, slovački, njemački te mnogi drugi.

2.2. *Priče iz davnine*

Ivana Brlić-Mažuranić objavljuje *Priče iz davnine* prvi put 1916. godine kao zbirku od šest bajki (Zima, 2001: 96) u nakladi Matice hrvatske sa ilustracijama mladog studenta slikarstva, Petra Orlića (Zima, 2019: 270). Tim djelom postiže i nacionalni, ali i međunarodni uspjeh te joj navedeno djelo pribavlja naziv hrvatskog Andersena uz mnoge druge odlike, priznanja i mogućnosti, a koje su već navedene u prethodni stranicama istraživanja.

Dvije dodatne bajke, *Lutonjica Toporko i devet župančića* te *Jagor*, uvrštene su u zbirku 1926. godine.

Miriam Mary Brgles (2018: 201) navodi da idejno razdoblje u kojemu su nastale *Priče iz davnine* pripada u sferu senzibilnog djevojačkog i majčinskog osjećaja uz snažne dojmove članova njezine obitelji, kao i tadašnje umjetnosti koja je uključivala neoromantičarske ideje, secesijske motive, atmosferu Zagreba i utjecaj Beča krajem stoljeća. Ženski iskorak nalazimo u priči *Ribar Palunko i njegova žena* u kojoj je upravo lik žene onaj koji predstavlja pravu sreću

iako je već u samom naslovu vidljiv utjecaj patrijarhalnog društva odnosno žena, uz sve dodijeljene pozitivne osobine u bajci, i dalje nema svoje ime (Brgles, 2018). Već spomenuto seljenje u Brod utjecalo je na motive čežnje, putovanja, osamljenosti, nemira koje je autorica uvrstila u bajke, a posebice u liku Kosjenke u *Regoču* (Brgles, 2018: 203). Kada je 1916. autorica objavila *Priče iz davnine* zatrudnjela je sa svojim posljednjim djetetom, kćeri Nedjeljkom, pa se može pretpostaviti da je pišući priču *Sunce djever i Neva Nevičica* priželjkivala još jedno dijete, što dakle ide u prilog zaključku da se Ivanino stvaralačko i majčinsko razdoblje ne može u potpunosti odvojiti (Brgles, 2018: 205).

Za kraj stoljeća karakteristična je pojava neoromantizma u kojemu se ponovno otkriva estetska privlačnost prošlosti koja izmiče iskustvu i povijesnoj provjeri primajući crte nestvarnosti i bajkovitosti (Žmegač prema Brgles, 2018) uz poseban osjećaj za nacionalno. Uzor kulturnoj eliti u Hrvatskoj postaje Prag što daje snagu ideji slavenstva uz istovremenu ulogu i Beča, a u *Pričama iz davnine* primjećuje se prožimanje slavenske mitologije kroz likove i mjesta, ali i prostori secesijske fantastične prirode (Brgles, 2018: 213). Ivana je prikazala i hrvatsku usmenu književnost i baštinu kako bi istaknula hrvatske korijene u povijesnom trenutku koji je bio značajan i za raspad Austro-ugarske monarhije, ali i jačanje nacionalnog osjećaja uopće (Barović i Novosel, 2018).

Priče iz davnine dakle korespondiraju s neoromantičarskim književnim idejama »spajajući elemente bajkovite stilizacije, mitsku sliku svijeta kao hijerarhijske strukture te svijest o književnosti koja može biti fantastična jer postoji jedino u jeziku« (Zima, 2001: 10). Može se zaključiti da se Ivana Brlić-Mažuranić ne uklapa u hrvatsku književnu svakodnevicu koja je u tim trenucima obilježena tendencijama razočaranja, osjećaja dekadencije i nepovjerenja u zbilju (Zima, 2001: 10) nego autorica vraća književnu fantastiku kombinirajući književne silnice karakteristične za neoromantizam: »ugledanje na secesijsku vizualnost, korespondiranje s mitom kao pripovjednom strukturom i s mitologijom kao motivskim izvorom, (...) nezanemariv kršćanski podtekst« (Zima, 2001: 11).

Joža Skok i Miroslav Šicel u svojim istraživanjima navode da je autorici zapravo moderna književnopovijesno izvorište i estetsko uporište (Zima, 2001: 98), a budući da su *Priče* objavljene 1916. pojedini znanstvenici uočavaju problematiku ulazi li zbirka u razdoblje moderne u užem smislu. Cvijeta Pavlović (2018: 237) ističe da naglasak treba staviti na stil i stilska razdoblja odnosno esteticizam te zaključuje da opus Ivane Brlić-Mažuranić treba promatrati uz termine secesionizma, neoromantizma, antimodernizma koji imaju zajednički nazivnik u moderni, ali im je potrebno priključiti i pojam impresionizma koji je prepoznatljiv u Ivaninim djelima – svi navedeni tvore preplet stilova svojstvenih estetizmu.

Ne treba zanemariti ni utjecaj građanskog društva i pripadanje istom na samo pisanje s obzirom na karakteristike etike, intelektualizma, čvrstih kršćanskih vrijednosti i razumijevanje življenja vjera, a koje su utisnute u osobine likova iz *Priča iz davnine*.

2.2.1. Problematika žanra

Priče iz davnine tradicionalno se svrstavaju u žanr bajke koja je relativno čvrsta struktura koja prati pripovjedne obrasce i prepoznatljive jezično-stilske formule te koristi neobične, iracionalne i fantastične motive koji upućuju na razrješavanje konflikata u pojedincu i društvu, no budući da je bajka kao takva zajedničko polje interesa povijesti književnosti, teorije književnosti i folkloristike, problematična je i teško određiva kao žanr (Brozović, 2018: 35).

Važno je naglasiti da se iz narodne bajke razvila umjetnička bajka, a iz nje fantastika uz naglasak da se u povijesti književnosti raspravljalo pripada li fantastika svojstvu književnih tekstova ili je pak samostalni žanr odnosno skupina žanrova (Giacometti, 2013). Karakteristike fantastike su da se čudesno u njima prikazuje kao normalno te uključuje postojanje primarnog (realnog) i sekundarnog (čudesnog) svijeta koji su odijeljeni, a što čini razliku od bajke koja uključuje samo sekundarni u kojega može biti već uključen primarni (Giacometti, 2013). Sama struktura bajke i fantastične priče relativno je slična, ali se razlikuje u konačnoj namjeri odnosno »Bajka je opterećena didaktikom i njezin je zadatak prenijeti sadržaje narodne mudrosti i generacijskoga pamćenja na nove generacije, dok je uloga fantastike ispričati priču na najkvalitetniji mogući način.« (Giacometti, 2013: 56).

U hrvatskoj znanosti o književnosti prihvaćen je zaključak kako *Priče iz davnine* karakterizira korjenita reinterpetacija slavenskih pretkršćanskih motiva, ali Domagoj Brozović (2018) ističe kako se *Priče* može tumačiti i kroz visoku fantastiku s konstrukcijom sekundarnih svjetova kao dominantom žanrovskog modela najbližijeg upravo bajci. Zajedničko bajci i visokoj fantastici je korištenje čudesnih i neobičnih motiva te odvojena stvarnost ili svijet od onoga u kojemu živi čitatelj, a ključ distinkcije nalazi se u autorskoj intenciji i medijskoj prezentaciji fantastičnog materijala (Brozović, 2018: 38). Književna povjesničarka Farah Mendlesohn model klasifikacije fantastične književnosti svrstala je u četiri kategorije, a u svakoj bajci *Priča iz davnine* potvrđena je prisutnosti dvije ili tri kategorije fantastike (Brozović, 2018). Kategorija fantastika portala i potrage prisutna je u bajci *Šuma Striborova* kroz motiv portala kroz čiji će se prolazak baka pomladiti pri čemu tu ponudu baka dobiva iz začarane šume, a ne iz svog svakodnevnog života, dok je motiv potrage naviše izražen tijekom

Potjehove potrage za zaboravljenom Svarožičevom porukom te potrage za raskošnim dvorima Morskoga kralja u bajci *Ribar Palunko i njegova žena* (Brozović, 2018), ali je prisutan i u drugim bajkama koje u ovom radu nisu eksplicitno navođene.

Druga kategorija, preplavljuća fantastika, uključuje prihvaćanje određenog seta neobičnih i nemogućih pretpostavki kao uobičajene realističke norme u smislu preplavlivanja pripovjednih razina te sjedinjenost realističkoga i fantastičnoga (Brozović, 2018). U *Pričama* ne postoji jasna distinkcija između fantastičnoga i nefantastičnoga svijeta, ali likovi iz bajki fantastično prepoznaju kao dio vlastitoga svijeta – na primjer, baka je upoznata s time što se događa u *Šumi Striborovoj* i svjesna je postajanja Domaćih (Brozović, 2018: 42).

Treći dio klasifikacije, upadajuća fantastika, u kojemu fantastični elementi upadaju u realni svijet remeteći ga i uvodeći u njega uzročno-posljedični kaos kao što je u *Šumi Striborovoj* uvođenje lika snahe-guje u idealizirani životni prostor majke i sina, a koja ga ona onda duboko remeti svojim zahtjevima (Brozović, 2018).

Posljednja kategorija, rubna fantastika, najrjeđi je tip fantastične književnosti u kojoj sama fantastika nastaje kao rezultat čitateljske reakcije, a u *Pričama iz davnine* ova kategorija nije uočena (Brozović, 2018).

Cvijeta Pavlović (2018) također zauzima stav da su *Priča iz davnine* umjetničke bajke, a uspoređuje Ivanu Brlić-Mažuranić i Vladimira Nazora posebice u sličnosti uvrštavanja stihova unutar bajki čime zapravo dokazuju svoju kreativnost pri proznom pripovijedanju, iako se dvoje autora razlikuju u pristupu: Ivana Brlić-Mažuranić odabire pučke uspavanke, brojalice, epske naracije u stihu dok Vladimir Nazor eksperimentira s vlastitom riznicom povijesti književnosti koju onda nudi mladim čitateljima. Osim navedenog, sličnost se očituje i u uzimanju motiva koji svojom učestalošću odražavaju duh vremena ukazujući na fiktionalnu privlačnost prostora prirode, a u pozicioniranju junaka nerijetko se opredjeljuju za položaj pojedinca kao onog drugačijeg (Pavlović, 2018: 242). Također, prisutna je ideja isprepletenosti prednosti i opasnosti svijeta prirode i motiv prolaska kroz njega što se može prepisati estetističkim obilježjima (Pavlović, 2018: 243) dok pojedinim motivima ističu estetsku percepciju kao i nekonvencionalnu maštu, posebice u *Bijelom jelenu* i *Šumi Striborovoj* (Pavlović, 2018). Zaključno, Cvijeta Pavlović (2018: 245) ističe:

» (...) Ivana Brlić-Mažuranić i Vladimir Nazor ne nude bajke koje bi bile samo dekorirane, retuširane fantastične priče prema simboličko-secesionističkom (estetističkom) ukusu već stvaraju novu (neponovljivu) strukturu.« te » [sve karakteristike] dokaz su književne autentičnosti analiziranih tekstova kao umjetničkih bajki svojstvenih esteticizmu.«

2.2.2. Opis i karakteristike bajki u *Pričama iz davnine*

Navedenih osam bajki u *Pričama iz davnine* su sljedeće: *Kako je Potjeh tražio istinu, Regoč, Ribar Palunko i njegova žena, Sunce djever i Neva Nevičica, Šuma Striborova, Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica, Jagor, Lutonjica Toporko i devet župančića*.

U svim navedenim bajkama pseudo-mitološki likovi upliću se u potpuno tajanstvenu prirodu uz ispreplitanje nepoznatim likovima i neočekivanim opasnostima, ali je svaka od bajki originalno i različito strukturirana čime ju možemo s pravom nazvati nejedinstvenom (Zima, 2001: 111-112). Sve bajke smještene su u neodređenu „davninu“, a s obzirom na motive znanstvenici navode da se radi dijelom o pretkršćanskoj prošlosti, a dijelom o ranokršćanskoj (Zima, 2001: 113) dok samu radnju pokreću osjećaji likova, eventualno vanjska sila, često bez prave psihološke motivacije u postupcima (Zima, 2001: 115). Time postaju nositelji jedne osobine i zadaće koju im je namijenila autorica (Zima, 2001: 116). Glede borbe dobra i zla odnosno preobrazbe negativnih likova, ista se provodi u obliku bajkovitog pročišćenja, ali bez implikacije iracionalizma tijekom te promjene (Zima, 2001: 117).

Pripovijedanje u bajkama iz *Priča iz davnine* odlikuje slaganje narativnih elemenata po dramskom načelu¹, a ne po načelu uzročno-posljedične povezanosti što se može pripisati kao temeljna razlika u odnosu na narodnu bajku (Zima, 2001: 122).

Osim navedenog Ivanine *Priče iz davnine* karakterizira i sljedeće, a navela je Dubravka Zima (2001) u svojim istraživanjima: povezanost epizoda dojmljivim vizualnim slikama, opisima prostora, aforizmičkim konstrukcijama po uzoru na poslovice te specifičnim ritmičnim ponavljanjima prozних dijelova, zatim u djelu se zanemaruje vizualnost kod predočavanja lika, nemotivirano unošenje stihova u pripovjedno tkivo, estetizacija i stilizacija prostora likova, a priroda je skup dobrih antropomorfnih ideja koje služe čovjeku.

Glede naravi bajki, Ivana Brlić-Mažuranić opovrgnula je mišljenja da ih je potpuno preuzela iz slavenske mitologije, ali tvrdi da je pojedine likove odnosno njihova imena pronašla u okvirima mitoloških sklopova slavenskih naroda istražujući pripovijest, pri čemu je istima sama dodala karakteristike i značenje (Zima, 2001: 96-97).

Maja Bošković-Stulli (Zima, 2001: 101) u svojim istraživanjima utvrdila je da su autorici mitologija i podrijetlo mitoloških motiva služili kao pomoćno sredstvo, a mnoge je preoblikovala u skladu s narativnim potrebama. Također, istraživanje je pokazalo da neka imena i motivi dolaze iz usmene književnosti, npr. *Lutonjica Toporko* iz ruske usmene bajke,

¹ Branimir Donat (prema Zima, 2001: 122) smatra da ishodište pripovijedanje nije zašto se nešto dogodilo nego kako će se to riješiti.

Regoč iz usmene tradicije otoka Mljeta, a Malik Tintilinić iz hrvatske epske narodne pjesme (Zima, 2001: 101-102). Zaključno, može se reći da je mit Ivani Brlić-Mažuranić poslužio kao »izvor motiva, kao svojevrsno nadahnuće i kao pomoćno sredstvo u konstruiranju fantastične „davnine“« (Zima, 2001:103).

Priče iz davnine ujedno su i priče našega vremena budući da imaju elemenata realnog života koji ne pripada samo starim slavenskim danima nego su aktualni u svakom povijesnom vremenu, a elementi slavenske mitologije i hrvatske narodne predaje izražajna su sredstava (Težak, D. i Težak, S., 1997).

Vrijeme u *Pričama iz davnine* povijesno nije određeno nego je radnja bajki smještena u neodređenu „davninu“, ali može se istaknuti da je „davnina“ u *Šumi Striborovoj* kršćanska budući da su Bog i Božja pomoć pokretači radnje čime kršćanska religioznost Ivane Brlić-Mažuranić više nije samo podtekstualna (D. Težak i S. Težak, 1997: 116). Osim toga, gotovo sve priče nose pečat godišnjeg doba kao netipične odlike bajki – na primjer, *Šuma Striborova* izrazito je zimska bajka što je čini jedinom koja potpuno predstavlja to godišnje doba dok su sve ostale proljetno-ljetne, a nekima i nije moguće odrediti godišnje doba u kojemu se zbivaju (Težak, D. i Težak S., 1997: 117).

Glede prostora radnje, već je spomenuto da se ona uglavnom odvija u beskrajnoj prirodi, dok je u *Šumi Striborovoj* radnja i u kućnom ognjištu, ali nema izrazitih povijesnih ni geografskih odrednica. Dubravka i Stjepko Težak (1997: 118) služeći se riječima spisateljice navode da bi se radnja mogla odvijati na slavenskom tlu negdje između Karpata, Dnjepra i Baltika ističući četiri tipična hrvatska pejzaža: panonsku ravnicu, brežuljkasti primorsko-zagorski kraj, primorje s otocima i kršem u neposrednom zaleđu i šumoviti planinski kraj Gorskog kotara i Like.

Samo fabuliranje zanimljivo je i napeto, bogato događajima, obilato fantastikom, čvrsto komponirano bez nefunkcionalnih digresija kroz snažnu ljudsku želju za putovanjem i otkrivanjem novoga (Težak, D. i Težak, S., 1997: 120). Etičke ideje predstavljaju pokretače radnje jer je težnja za pobjedom etičkih principa jača od težnje za ostvarenjem čovjekovih estetskih, spoznajnih i bioloških težnji dok je težnja za postizanjem bogatstva obično na suprotnoj strani odnosno strani zla te kao takva uvijek biva poražena od etičkih vrlina koje ugrožava, a »ideja, duh, srce je konačni pobjednik« (Težak, D. i Težak, S., 1997: 121).

2.2.3. *Priče iz davnine kao lektira*

Čitanje kao takvo predstavlja važnu aktivnost svakoga čovjeka budući da se čitanjem obrazuje, uči, spoznaje, razvija ideje, zabavlja, a upravo knjiga služi za uvođenje učenika u svijet književnosti te razvijanje kulture čitanja i bogaćenje rječnika (Grahovac Pražić, 2014).

Bajka u osnovnoj školi najviše je zastupljena u lektiri za niže razrede, a *Priče iz davnine* čitaju se u 4. razredu osnovne škole. Osim kao lektira, ulomci iz *Priča iz davnine* sadržane su školskim udžbenicima kao metodički predlošci za obradu bajke i razlikovanja glavnih i sporednih likova te pozitivnih i negativnih, stvarnih i nestvarnih likova (Grahovac Pražić, 2014: 50).

Dubravka i Stjepko Težak (1997: 112) naglašavaju da su Ivanine *Priče* veoma moderne i živo prisutne u svakom vremenu, etika *Priča* općeljudska je i vječna prisutna i u prošlosti, ali i sadašnjosti, dok su način pripovijedanja i strukturiranja priče te izraz i rječnik potpuno suvremeni s obzirom na klasični uzorak hrvatskoga jezika i stila. Dubravka i Stjepko Težak (1997: 113) također smatraju da zbog književne vrijednosti ovih bajki učenicima ih treba ponuditi i u višim razredima budući da će učenici u njima uvijek moći pronaći novi pogled i dubinu.

Zanimljiva je informacija da će Ivana *Priče iz davnine* tumačiti nedječjom lektinom budući da osnova strukture nije dječja nego je prikaz bića i biljega slavenske mitologije te načina razmišljanja i životnih pojava onako kako postoje u slavenskom plemenu odnosno zaključno riječima same autorice: » (...) Ima li se na umu taj cilj pogrešno je smatrati *Priče iz davnine* djelom dječje književnosti.« (Brlić-Mažuranić prema Zima, 2019: 323).

Ivanine *Priče* sa svojim skrivenim porukama, mudrim savjetima i izrekama svezremenski su putokaz pomoću kojega će učenik naučiti što je život, što ga sačinjava te kako se u njemu snalaziti (Barišić, 2018: 396). Autorica otkriva taj putokaz na način da se kroz bajke prvenstveno usredotočuje na problem kojega kroz jednostavne rečenice raščlanjuje otkrivajući poruke i smisao samog teksta, a ne na puko opisivanje (Barišić, 2018). Time učenici mogu uočiti najvažnije poruke bez zadržavanja na opisima, a autorica pri tom ne „štedi“ djecu ni surovosti i brutalnosti čovjekove podmuklosti (Barišić, 2018: 397), ali uvijek uz pozitivnu pouku. Ana Tereza Barišić (2018) ističe da kroz *Priče iz davnine* učenici mogu naučiti o veličini ličnosti jedne majke koje ispred vlastitog dobra stavljaju druge i njihove potrebe, važnost odrastanja i putovanja kroz život kako bi se izgrađivali i postali bolje osobe, ali uče i o uzajamnom poštivanju, veličini bratsko-sestrinske ljubavi, potrebi za umjerenošću, jakosti oprosta...

Glede činjenice da se jezik neprestano mijenja u skladu s novim jezičnim rješenjima, preuzimanju i posuđivanju stranih riječi, a i s obzirom na to da se neke riječi gube iz govorne komunikacije, a neke ostaju uz promjenu značenja, važno je istaknuti činjenicu da i *Priče iz davnine* sadržavaju riječi koje eventualno mogu izazvati probleme pri čitanju.² Gradnja rječnika cjeloživotan je proces koji biva najintenzivniji u ranoj, predškolskoj i školskoj dobi te iako bogatstvo djetetova rječnika ovisi o djetetovim interesima i individualnim osobinama i o poticajima u okruženju, upravo je to bogatstvo prediktor razumijevanja svake jezične poruke, a posebno književno-umjetničke (Vignjević i Šantić, 2018). Djeci zadatak otkrivanja značenja nepoznatih riječi nije lak, ali pripomaže kontekst u kojemu se određena riječ nalazi te bez obzira na težinu zadatka, potrebno je izlagati djecu bogaćenju rječnika posebice slušanjem književnoumjetničkog teksta s nepoznatim i arhaičnim riječima budući da su mnoga istraživanja pokazala da bogatstvo rječnika olakšava hod kroz školsko i cjeloživotno učenje (Vignjević i Šantić, 2018: 380). S time u svezi vidljivo je da će *Priče iz davnine* na djecu imati pozitivan utjecaj i u bogaćenju njihovog rječnika.

Glede lingvostilističkog pristupa *Pričama iz davnine*, Dubravka i Stjepko Težak (1997) naglašavaju važnost korištenja djela kako u nastavi stilistike, tako i u osnovnoj školi postupno privikavajući učenike na primjećivanje sklada zvuka i ritma rečenica sa slikovitim i bogatim izrazima.

Osim čitanja, učenicima se *Priče iz davnine* mogu ponuditi i prikazati kroz mnoge druge načine, kao što je na primjer terenska nastava. U sklopu terenske nastave, učenici mogu posjetiti multimedijalni i interaktivni centar za posjetitelje *Ivanina kuća bajke* i manifestaciju *Ogulinski festival bajke*, a posjećivanje navedenoga učenicima bi stvorilo nezamjenjiv način učenja istraživanjem i otkrivanjem izravno na terenu, pomoglo bi razvijanju motivacije, mišljenja i sposobnosti izražavanja (Benić-Brzica, 2018). Konkretno, učenici će kroz metodički pristup terenskoj nastavi s temom Ivane Brlić-Mažuranić razvijati ljubav prema književnosti i razumjeti književno djelo kao sredstvo te upoznati život i književni rad autorice, povezati nastavu književnosti i lektire s nastavom jezičnog izražavanja i nastavom medijske kulture, ali i povezivati međupredmetne teme, kao na primjer, upoznati floru i faunu ogulinskoga kraja, razvijati svijet o potrebi očuvanja okoliša, njegovati kulturu obilazaka muzeja, kazališta i drugih kulturnih ustanova, i tako dalje (Benić-Brzica, 2018).

² Na primjer, riječi: badanj (velika drvena posuda, poput bavčve, ali samo s jednim dnom, za kiseljenje kupusa, repe i sl.), baglič (plastić, naviljčić (slame, sijena, trave)), gužva (savitljiva mladica za povezivanje), hasna (korist), hudoba (zlo), kepčić (patuljčić), lje (bogme), nesetni (pojedini), parlog (zapuštena zemlja), ušak (ugao kuće brvnare), veža (predvorje), žrvanj (starinski ručni mlin), i mnoge druge (Težak, D. i Težak, S., 1997: 165-167).

2.2.4. Školska interpretacija Šume Striborove

Ivana Brlić-Mažuranić (prema Zima, 2001: 97) navela je da je poticaj pisanju *Priča iz davnine* dobila kada ju je žeravica koja je izletjela iz kamina podsjetila na male slavenske kućne duhove Domaće, a koje je autorica uvrstila u bajku *Šuma Striborova*. Motiv je preuzela iz djela ruskog znanstvenika A. Afanasjeva³ (Zima, 2001: 97). Navedena bajka dovršena je već u svibnju 1914. godine te objavljena u *Mladom Hrvatu*⁴ (Zima, 2019: 268), a prvim izdanjem *Priča iz davnina* 1916. sadržana u zbirci.

Osnovna tema bajke je majčina ljubav koju Ivana Brlić-Mažuranić dovodi u sukob s općeljudskom težnjom za mladošću i vječnošću te iako bi čitatelji pomislili da nema jače sile od nagona za življenjem, spisateljica uvjerava da majčinska ljubav može biti jača od težnje za vječnom mladošću (Težak, D. i Težak, S., 1997).

Bajku nose tri lika:

1. majka (baka, starica) kao čuvarica kućnog ognjišta, stožer najčišće majčinske ljubavi, utjelovljena dobrota, koja udovoljava svim snahinim naređenjima i željama te s potpunom brigom za nezahvalnog sina (Težak, D. i Težak, S., 1997: 122). Majka (baka) ima i osobinu lukavosti budući da će uspjeti prevariti svoju snahu tumačeći joj buku Domaćih kao djelovanje vjetra kroz plamen, Tintilinićev opanak žeravicom, njegov udarac praskom kestena u pepelu i žaru (Težak, D. i Težak, S., 1997: 123). Aktivno se bori za svog sina, iskorištava sve prilike da mu otvori oči, traži saveznike koji bi joj pomogli, ali je i lik željan veselja što se očituje u činu hvatanja u kolo s Domaćima (Težak, D. i Težak, S., 1997: 123).

2. guja-snaha (zmija-snaha) koja je ukleta zbog svoje zlobe te ju je mogao osloboditi samo onaj koji bi ju oženio. Kad pronađe osobu koja bi ju oženila, ona se neće promijeniti u dobrog lika nego će njena zloba prijeći na tu osobu koja ju je izvukla iz ukletosti (Težak, D. i Težak, S., 1997: 123). Osim navedene zlobe, snaha posjeduje osobine taštine i hvalisavosti, a zbog svoje proždrljivosti snaha se otkriva pred cijelim selom pokazujući svoje ukletničko podrijetlo (Težak, D. i Težak, S., 1997).

³ Aleksandr Nikolajevič Afanasjev, ruski književni povjesničar i folklorist napisao je djelo *Pjesnički nazori Slavena na prirodu* (1866–69) te zbirku *Narodne ruske bajke* (1855-64) („Afanasjev, Aleksandr Nikolajevič“, 2021).

⁴ *Mladi Hrvat*, časopis koji pod tim imenom izlazi od 1908. do 1914. godine, a pokrenuo ga je Josip A. Kraljić 1906. pod nazivom *Mladi Istran*. Časopis je posebno njegovao humor s ilustriranim zgodama i nezgodama majmunčića Floka autora Viktora Cara Emina, ujedno i urednika časopisa uz Rikarda Katalinića Jeretova. Upravo navedeni majmunčić Flok naveo je i pisca Vladimira Nazora na pisanje *Bijelog jelena*, a u časopisu objavljuje i Ivana Brlić-Mažuranić. Časopis predstavlja važnu ulogu u razvoju hrvatske dječje književnosti (Hrvatski školski muzej, 2019).

3. sin (mladić) kao spona između dobra i zla, dobre majke i zle snahe odnosno njegove odabranice. Naime, sin ima osobine budalastosti, neukosti, težak je za poučavanje odnosno neuputan je, nedosjetljiv, ali i dobričina, stidljiv, plašljiv, ne usuđuje se odbiti uslugu onome tko mu malo polaska, kao što je to učinila zmijska (guja) u liku njegove odabranice (Težak, D. i Težak, S., 1997: 124). Kada se našao između dva jaka karaktera, odabrao je negativniji, što pokazuje i njegovu povodljivost budući da je do tada obožavao svoju majku (Težak, D. i Težak, S., 1997: 124). U toj novostvorenoj mržnji, otjerat će svoju majku, a čak i kad ga više sile opomenu zbog grijeha, ipak uz kajanje ne čini što bi trebao nego lukavo i licemjerno pronalazi druge razloge kako bi sa ženom pošao tražiti majku (Težak, D. i Težak, S., 1997: 124). Budući da je lik sina istovremeno i dobar i zao, može se zaključiti da predstavlja čovjeka u svakodnevnom svijetu koji se bori s dobrim i zlim dok je često baš to zlo primamljivije i lakše za prigrliti – no, tu u pomoć priskače majčinska, nesebična ljubav koja je u stanju žrtvovati sve za pobjedu dobra i spas duše svog sina (Težak, D. i Težak, S., 1997: 125).

Osim navedenih, u *Šumi Striborovoj* pojavljuju se još sljedeći likovi:

1. djevojčica s triješćem koja predstavlja siromašnu, ali nasmijanu i milu djevojku koja će baki donijeti svoje luči iz kojih će kasnije izletjeti Domaći koji će pomoći baki, a sama djevojka postat će nagrada za sina koji je okajao svoj grijeh (Težak, D. i Težak, S., 1997: 125).

2. Malik Tintilinić prvak je Domaćih, kućnih duhova slavenske mitologije, požrtvovan je i susretljiv, dosjetljiv, spretan, veseo, snalažljiv te uvelike podsjeća na šegrta Hlapića (Težak, D. i Težak, S., 1997: 125).

3. Stribor, šumski je starješina, kralj u kraljevstvu čuda, čarobnjak koji kažnjava zle, a dobre nagrađuje, dobri div (Težak, D. i Težak, S., 1997: 126)... On neće definitivno i konačno riješiti pitanje glavnog junaka nego nudi rješenje kojim majku stavlja na kušnju, a njen odabir čaroliju i čudesa čini nepotrebnom pa oni nestaju (Težak, D. i Težak, S., 1997: 126).

Radnja se može provesti kroz dramske osnovnice: uvod u kojemu se čitatelji upoznaju sa čarolijom šume, zaplet u kojem se dovodi zmijska-djevojka zatim usponu sa snahinim postupcima s majkom, majčinim susretom s Domaćima, javnim razotkrivanjem snahina podrijetla te izgonu majke iz kuće, preko vrhunca sa središtem u ponudi Striborova majci, raspleta u kojemu propada Striborova šuma te epiloga života majke sa sinom i novom snahom (Težak, D. i Težak, S., 1997: 127)

Također, Dubravka i Stjepko Težak (1997) navode da se radnja događa u tri dijela:

1. snaha zavodi sina i muči majku,
2. majka dobiva saveznike: Domaći, Malik Tintilinić,
3. majka se bori i pobjeđuje.

Bajka se doima dinamičnom, uzbuđljivom, napetom s pojedinačno isprepletenim dijelovima te likovima koji si portretirani sažeto i reljefno kombinirajući opis vanjštine s postupcima i dijalozima čime se postigla cjelina s nizom poetskih uzbuđljivih, slikarski dojmljivih i ritmički skladnih slika (Težak, D. i Težak, S., 1997: 127).

2.2.5. Dodatak školskoj interpretaciji *Šume Striborove*

Ivana Brlić-Mažuranić je nadahnuće za stvaranje likova Domaćih dobila iz ruskih predaja o kućnim duhovima domove iz radova Afanasjeva u značenju kućnih zaštitnika koji mogu donijeti razna bogatstva kućanstvu (Barović i Novosel, 2018: 275).

Nadalje, Ivana Brlić-Mažuranić je Domaćima kao duhovitim i mudrim bićima dodala šiljate kapice koje su od davnine znak da ova bića imaju vezu sa Sunčevim odnosno Mjesečevim rogom, rogom svjetlosti i mudrosti za kojom se čezne, a često izmiče iz ljudskih glava kao nešto nedostižno (Zalar, 2014: 267). Kućni duhovi u *Šumi Striborovoj* niječu realnost gledanu očima zlih likova u korist irealnog svijeta koji mogu doseći samo dobri i pravedni čime se povećava polarizacija dobro-zlo (Zalar, 2014). U romanu *Striborovim stazama*, autorice Snježane Grković-Janović, Domaći čak dobivaju i svoja imena, a pojavljivanje više nije samo za razgorijevanje plamena a ognjištu nego postoje i danju jer imaju vatricu u grudima od koje mogu svijetliti (Zalar, 2014).

Malik Tintilinić, kućni duh privržen ljudima, postojao je u predaji na području Istre i Dalmacije, u Sloveniji i kajkavskoj Hrvatskoj kao patuljak Malik, dok ga u srednjoj i južnoj Dalmaciji zovu Tintilin (Zalar, 2014: 21). Prema istraživanjima Maje Bošković-Stulli (prema Barović i Novosel, 2018: 276), pojavljuje se i u *Vinodolskom zakonu*, ali ovog puta kao zli demon.

On je dvojbeno biće, rado se šali i pleše, a gospodaru donosi blagostanje (Zalar, 2014: 21). Od svih Domaćih, Malik Tintilinić je najdomišljatiji i najspremniji pomoći starici, a zlobna snaha ne može ga vidjeti jer se on prikazuje samo onomu komu sam hoće (Zalar, 2014). Glede varke za snahu kako ne bi otkrila Malika primjećujemo »fantastični okvir za (zanijekanu) realističnu priču unutar bajke« (Zalar, 2014: 24) odnosno Ivana Brlić-Mažuranić učinila je čitatelja sudionikom u bakinoj tajni (Zalar, 2014: 24).

Simbolička funkcija flore u *Pričama* govori o svijetu i prirodi koji počivaju na temeljima etnobotaničkih vjerovanja slavenskih naroda, a odabir specifičnih biljaka i stabala u bajkama ocrta osnovne kulturno-prostorne osobine pomoću kojih se može reći da prostor u kojem se odvijaju radnje bajki ovog djela pripada europskom vegetacijskom spektru (Babić i Vekić,

2018: 262). U *Šumi Striborovoj* uz začaranu šumu, konkretno su spomenute tri biljke: kesten, glogov grm i divovski dub hrasta (Babić i Vekić, 2018: 267). Glog je biljka koja u vjerovanjima i tradiciji glasi kao biljka koja tjera demone, duhove, vampire i druga bića koja bi imala negativan utjecaj na čovjeka, a s obzirom da u bajci Malik Tintilinić staje na glogov grm i doziva jelena i vjeverice koji će pomoći baki, zaključuje se kako je i ovo dokaz pozitivne konotacije lika Malika koji je u nekim od narodnih predaja zao demon (Babić i Vekić, 2018: 267). Gospodar Domaćih, Stribor, dijeli pravdu, ali prvotno stavlja ju na kušnju one koji mu se obrate za pomoć (Barović i Novosel, 2018: 274), a on sjedi na dubu drveta hrasta. Prema vjerovanjima, življenje u stablu hrasta može predstavljati božanstvo ili duha šume, a osim toga prema tradiciji pod stablom hrasta se nekada izricala pravda u vjeri da je tada zakon dobio svetu vrijednost (Barović i Novosel, 2018). Sve to Striboru kao liku daje dodatnu „svetu“ vrijednost (Barović i Novosel, 2018: 268) te implicira dubinu umjetničke bajke Ivane Brlić-Mažuranić koja apsolutno ništa nije prepustila slučaju, a svoju maštu potkrjepljivala je znanstvenim istraživanjima koje čini njezine bajke fantastično realnima.

Već spomenuti kršćanski utjecaj vidljiv je i u bajci *Šuma Striborova*. Naime, mitologija u priči prožeta je kršćanstvom, stavljena je u službu kršćanstva, posebice ako pogledamo već spomenuti motiv majčinske ljubavi (Špehar i Salopek, 2015: 112). Osim čiste i bezvremenske ljubavi pojavljuje se i biblijski snažni motiv oprosta i poniznosti – sin moli Boga i majku da mu oproste (Špehar i Salopek, 2015: 115). Ljubav u priči daje snagu, poziva na borbu i trpljenje te na beskompromisnu žrtvu. Također, motiv puta i putovanja koji se prožima kroz većinu Ivaninih djela predstavlja kršćanski put – put prepun opasnosti koji će ipak odvesti ka dobru, promjeni, boljitku (Špehar i Salopek, 2015: 125). Može se zaključiti da Ivana svojim *Pričama*, ali i drugim djelima, svojim poukama želi druge odvesti na put dobra, ljubavi, praštanja. Osim navedenih, vrlo značajan je i motiv pada raspela sa zida u bajci *Šuma Striborova* u trenutku kad majka kao simbol dobrote napušta obiteljsku kuću, a u njoj ostaju sin i zlobna snaha-guja. Taj motiv u kršćanstvu ukazuje na odsutnost dobra i vladanja zla.

3. LITERARNA BIBLIOTERAPIJA

3.1. Biblioterapija – definicija i podjele

Biblioterapija⁵ je »proces dinamičke interakcije između osobnosti čitatelja i teksta pod vodstvom educiranoga pomagača« (Shrodes prema Bušljeta i Piskač, 2018: 7) odnosno proces liječenja mentalnih, emotivnih i socijalnih problema pomoću knjige odnosno čitanja, a primjenjuju je knjižničari, psiholozi, socijalni radnici i učitelji, individualno ili u skupinama potpore.⁶

Iako su iscjeliteljsku moć književnosti uočili već antički filozofi, povijesno i terminološki biblioterapija je nastala u 19. stoljeću kada je termin *bibliotherapy* oblikovao prezbiterijanski svećenik, Samuel McChord Crothers⁷, u značenju posebne metode za primjenu književnosti s ljudima kojima je bila potrebna duhovna ili psihološka pomoć (Bušljeta i Piskač, 2018). Prvu praktičnu primjenu doživljava u protestantskim crkvama početkom Prvog svjetskog rata kada su svećenici na određene emocionalne probleme vjernika pokušali odgovoriti primjerima iz Svetog pisma, ali i različitih književnih djela na način da se sudionike potakne na uočavanje obrazaca ponašanja likova u svrhu primjene tih obrazaca u vlastitom životu tako da mijenjaju ponašanja koja nisu bila produktivna (Bušljeta i Piskač, 2018). U knjižnicama se počela primjenjivati 1930-ih, a ponajviše u radu s djecom, dok se znanstveno usustavljuje 1950-ih godina (Bušljeta i Piskač, 2018).

Vremenom su se razvile dvije različite metode primjene biblioterapije, ali s istim ciljevima: klinička biblioterapija primjenjivana u medicinskim znanostima od strane liječnika i psihijatarata te literarna biblioterapija sa svojom primjenom u humanističkim znanostima od strane educiranih nastavnika i pripadnika sličnih profesija (Bušljeta i Piskač, 2018).

Klinička biblioterapija u kontekstu medicinskih znanosti primjenjuje se u bolnicama od strane psihologa i psihijatra koji kroz specifične tekstove, književnost, glazbu i film pristupaju pacijentima kako bi se suočili s vlastitim problemima te pridonijeli bržem ozdravljenju (Piskač, 2018: 18). Naglasak nije samo na stjecanju uvida nego i na prebacivanju fokusa pacijenta na

⁵ biblio (grč. *biblŏn* u značenju „knjiga“) + terapija (grč. *therapeía* u značenju „služenje, njega“ ili „liječenje“)

⁶ Biblioterapija (2021). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Pribavljeno 10.05.2022. s adrese: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=7466>.

⁷ Samuel McChord Crothers (1857. – 1927.), prezbiterijanski svećenik koji 1881. postaje svećenik Američke unitarističke crkve, a uz mnoga napisana djela, napisao je i članak *A Literary Clinic* u kojemu prvi put spominje naziv „biblioterapija“ (Bušljeta i Piskač, 2018).

neku drugu aktivnost čime će se olakšati suočavanje pacijenta s traumama, ali komunikacija između liječnika i pacijenta (Piskač, 2018: 19).

Literarna biblioterapija bavi se uočavanjem promjena u psihičkom životu, ponašanju i djelovanju likova u književnom djelu te se kao takva usredotočuje na uočavanje, razumijevanje, iskustveno doživljavanje emocija putem MED ciklusa odnosno procesa međusobne motivacije misli, emocija i događaja u književnom djelu, kako bi se posljedično stekao uvid (Piskač, 2018: 20). Literarna biblioterapija navest će čitatelja na iskustveno učenje na način da stečeno znanje pamti na dvije razine, kognitivnoj i afektivnoj (Piskač, 2018: 21).

Osim navedene podjele, biblioterapija kao širi pojam odnosi se na institucionalnu biblioterapiju dok se termin „poetska terapija“ odnosi više na interaktivnu i kliničku biblioterapiju (Bašić, 2021: 12). S tim u svezi, Ivana Bašić (2021) navodi tri oblika biblioterapije: institucionalna, klinička i razvojna biblioterapija odnosno razvojna interaktivna, klinička interaktivna biblioterapija te kreativno pisanje. Sličnost među metodama uočava se u tome što razvojna i klinička biblioterapija rabe posebno prilagođene tekstove koji ne moraju biti književni (Piskač, 2018: 17), a u ovom radu koristit će se termin *literarna biblioterapija*⁸ u značenju uporabe književnih (literarnih) tekstova uz korištenje svoje vlastite metode.

Poetsku terapiju dodatno je usustavila Carlyne Shrodes shvaćajući je kao poseban oblik primjene biblioterapije u psihoanalitičkoj praksi, točnije kao interaktivan proces koji na temelju kvalitetnog teksta, kreiranog za potrebe biblioterapijskog čitanja, potiče interakciju na razini pacijent-tekst-biblioterapeut (Mazza prema Piskač, 2018: 39). Ona uključuje terapiju poezijom koja svojim stilskim figurama, slikovitošću i prijenosom značenja omogućuje ljudima da izraze ono što je nemoguće reći na neki drugi način, a kao takva izabrana je kao oruđe za samootkrivanje, a ne isključivo zbog literarne vrijednosti (Bašić, 2021). Smatra se da poezija otkriva dublja značenja i potiče iskazivanje onoga što je duboko potisnuto, ona postaje mogućnost suočavanja s vlastitim unutarnjim sukobima i pomoć u prelasku poruka iz nesvjesnog u svjesno (Bašić, 2021: 25). Najsnažnija poetska odrednica je metafora (Bašić, 2021: 27), a o istoj govore i Rona Bušljeta i Davor Piskač (2018: 50) te ističu da su metafore svojevrsna ogledala koja u svijesti odražavaju unutrašnje slike, otvaraju mogućnost ulaska u podsvijest u kojem onda putem metafore otkrivamo nove mogućnosti samoostvarenja, uvida i promjena.

⁸ Literarna biblioterapija = terapija u smislu „njegovanja zdravog uma“ (Piskač, 2018: 18) kroz literarne (književne) tekstove.

3.2. *Literarna biblioterapija*

Konkretni i glavni cilj biblioterapije kao procesa je izazivanje promjene koja se postiže na način ovladavanja vještinama prilagodbe za nove izazovne situacije (Bašić, 2021: 16), a Ivana Bašić (2021: 16) specificira sljedeće: povećati samorazumijevanje i ispravno samoopažanje, povećati osjetljivost za interpersonalne odnose, osvijestiti životnu orijentaciju, razviti kreativnost i samoizražavanje, ohrabriti pozitivno mišljenje i kreativno rješavanje problema, ojačati komunikacijske vještine, ujediniti različite aspekte osobnosti radi psihičke cjelovitosti, osloboditi presnažne emocije, steći novo mišljenje pomoću novih ideja, uvida i informacija, itd.

Dakle, i biblioterapija i literarna biblioterapija ciljano rabe »viskoestetiziranu književnost na način da što efikasnije u emotivnom smislu interferira s psihom čitatelja« (Piskač, 2018: 45). Klasična biblioterapija ide putem katarze do stjecanja uvida o svom emocionalnom životu te se usmjerava prema emocijama koje mogu u čitatelja potaknuti određen način ponašanja dok literarna biblioterapija nužno uključuje da djela budu na višoj estetskoj razini kako bi proizvela nova značenja i emocije kod čitatelja (Piskač, 2021: 19). Dakle, literarna biblioterapija uključuje uporabu književnih (literarnih) umjetničkih tekstova oslanjajući se na estetske funkcije (Bušljeta i Piskač, 2018: 12), a svodi se na zajedničku raspravu o pročitanome (Bušljeta i Piskač, 2018: 23).

Estetska funkcija odnosi se na čovjekov odnos prema stvarnosti, omogućava pojavljivanje ostalih funkcija kao što su kulturna, društvena, psihologijska i ideologijska funkcija, a služi njihovom izdvajanju, podcrtavanju i naglašavanju (Bušljeta i Piskač, 2018: 49) te kao takva ima snažan utjecaj na pronalazak biti djela (Mukařovský prema Piskač, 2021). Ona sama zahvaća znanstveno šire područje od umjetnosti te se u umjetničkoj književnosti nameće kao dominantna (Bušljeta i Piskač, 2018: 49), ali ne može djelovati bez izvanestetskih funkcija te ima mogućnost u svijesti čitatelja konstruirati više od onoga što je rečeno tekstem (Piskač, 2021). Nadalje, Davor Piskač (2018: 44-45) navodi da estetske funkcije u književnom djelu mogu potaknuti prikupljanje i pamćenje informacija na više mjesta u mozgu pa se stoga one pojačano doživljavaju posljedično motivirajući čitatelja na čitanje i usvajanje novih znanja.

Jedna od mogućnosti kroz koju estetske funkcije mogu djelovati je biblioterapijska funkcija koja se može smatrati izvanknjiževnom funkcijom budući da je usmjerena prema čitatelju, a ne prema tekstu (Piskač, 2021: 12). Biblioterapijske funkcije idu za time da »skrenu pozornost čitatelja na njegove duhovne i psihičke potrebe te nošene estetskim funkcijama književnosti ukažu na moguće načine zadovoljavanja tih potreba« (Piskač, 2021: 13) dok

literarnobiblioterapijske funkcije idu za stjecanjem uvida tako što čitatelj uviđa što je lik mislio, osjećao i činio s obzirom na određenu situaciju ili problem (Piskač, 2021: 14).

Književnost kao takva može biti od iznimne važnosti za učenje o emocijama, može osigurati međusobno dijeljenje emocionalnih iskustava na način da komuniciranje o književnim likovima stavi čitatelja u vjerodostojnog sugovornika, a opet s druge strane nudi i osigurava zonu intimne sigurnosti bez izričite potrebe dijeljenja emocija s javnošću (Piskač, 2021). Pritom, bilo koje književno djelo može poslužiti kao literatura za biblioterapiju bez posebno napisane književnosti (kao na primjer tekstovi samopomoći), ali što su u djelu estetske funkcije izraženije postići će veći uspjeh u prenošenju emocionalnog iskustva (Bušljeta i Piskač, 2018). Važno je da se potrebe čitatelja mogu identificirati na adekvatan način kako bi se i izabrala knjiga koja će pomoći stjecanju uvida u određenu potrebu poštujući pritom biblioterapijska načela (Piskač, 2021: 12). Nadalje, tekstovi biblioterapije svakako ne bi trebali biti jednostavni i didaktički tekstovi koji nude jednostavna rješenja, a sama književnost ne smije biti nerazumljiva jezikom i/ili sadržajem uz naravno obveznu prilagodbu tekstova dobi i mentalnim sposobnostima sudionika (Bušljeta i Piskač, 2018: 63). Također, književno djelo koje se odabere mora uključivati emocije, unutarnji ili međusobni sukob, nedoumicu, problem, raspravu kako bi se uopće omogućila literarnobiblioterapijska rasprava uz mogućnost istraživanja problema prije nego se ponudi samo rješenje istoga (Bušljeta i Piskač, 2018: 64).

Tradicionalna (ili klasična) biblioterapija uključuje četiri temeljna procesa: *identifikaciju* čitatelja s likom u knjizi, potom *projekciju* pri čemu čitatelj sebe i svoje osjećaje projicira u lik s kojim se identificirao kao siguran način ispitivanja vlastitog ponašanja, nadalje *katarzu* te *uvid*⁹ dok kod literarne biblioterapije stjecanju uvida uz identifikaciju i katarzu dodajemo i MED ciklus kao zasebnu metodu odnosno proces međusobne motivacije misli, emocija i događaja kod književnih likova (Bušljeta i Piskač, 2018). MED ciklus uključuje misaoni, emocionalni i fizički događaj koji će posredstvom empatije proizvesti nove misli, emocije i događaje, a isti će biti detaljnije objašnjen u sljedećim stranicama rada.

Glede procesa identifikacije važno je definirati kulturalne i psihološke potrebe samog čitatelja koje bi se nadalje mogle obuhvatiti biblioterapijom, a radi se o sljedećim: psihološke potrebe, potrebe za sigurnošću, za voljenjem i pripadanjem, za samopoštovanjem, za samoostvarenjem, za znanjem i razumijevanjem te potrebe za estetskim doživljajem (Cornett i Cornett prema Piskač, 2021: 12-13). Dakle, identificira se cilj do kojega se želi stići, ali i tip teksta kojim se to želi postići (Piskač, 2018: 33). Ako je cilj potaknuti propitivanje prošlosti,

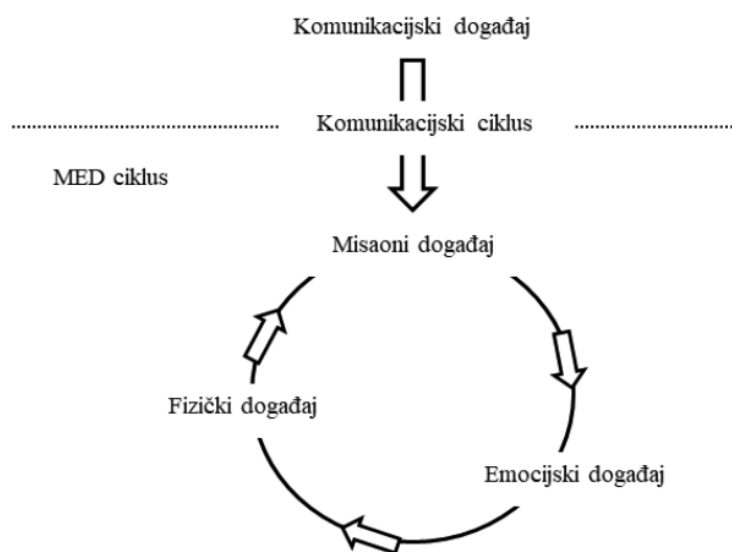
⁹ Biblioterapija (2021). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Pribavljeno 10.05.2022. s adrese: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=7466>.

pogodna će biti referencijalna biblioterapija ili poetska terapija, interaktivna biblioterapija rabi će tekst kao katalizator za razgovor o problemu pojedinca bez analiziranja samoga teksta, dok će literarna biblioterapija uputiti na određenu manifestaciju emocije unutar književnog djela (Piskač, 2018).

Literarna biblioterapija rabi se na način da literarni biblioterapeut problemski vodi čitatelja kroz tekst te tumači odnos misao-emocija-događaj unutar lika u književnom djelu (Bušljeta i Piskač, 2018: 14). Taj pristup nije primarno usmjeren na interakciju nego na promatranje MED ciklusa i stjecanje uvida o njemu (Bušljeta i Piskač, 2018: 14). Cilj je učenje o sebi kroz sigurnu komunikaciju o emocionalnome iskustvu likova kao da je naše osobno iskustvo, pri čemu se izbjegava izravno suočavanje čitatelja s emocionalnim problemima na način da kroz emocije i osjećaje likova iz perspektive književnosti posredstvom empatije čitatelj može spoznati i svoje vlastite osjećaje te steći uvid u probleme (Bušljeta i Piskač, 2018: 14). Dakle, literarna biblioterapija omogućava interpretativno istaknuti misli i osjećaje glavnog junaka te ostalih likova, a koje će onda čitatelj moći primijeniti i u vlastitom životu.

S obzirom na sve navedeno, literarnu biblioterapiju možemo definirati kao metodu »stjecanja uvida u nastanak emocija na primjerima iz isključivo književnih umjetničkih tekstova te uz metodu uporabe identifikacije, katarze i MED ciklusa, a njezini su temeljni alati afektivna i kognitivna interpretacija.« (Bušljeta i Piskač, 2018: 13).

3.2.1. MED ciklus

Slika 1. MED ciklus (Piskač, 2016: 71)

Literarna biblioterapija temelji se na konceptu kognitivne terapije, kako govori i sama njezina definicija te se s tim u svezi oslanja na pretpostavku da su misli, emocije i ponašanje međusobno povezani te da je svaki od tih elemenata sposoban utjecati na druge u interaktivnom ciklusu (Bušljeta i Piskač, 2018: 38).

Kognitivna terapija govori da životna situacija nije ta koja određuje naše emocije nego značenje koja toj situaciji pridajemo, a um pritom postaje aktivno uključen u izgradnju vlastite stvarnosti (Piskač, 2018: 46). Naime, radi se o tome da kroz kognitivnu psihoterapiju možemo promatrati i u konačnici promijeniti svoje osjećaje i razmišljanja glede određenog događaja, a to se kroz literarnu biblioterapiju primjenjuje na način da se uživljavamo u fiktionalne događaje iz književnog djela te ih u isto vrijeme doživljavamo u svom emocionalnom iskustvu kao stvarni događaj (Bušljeta i Piskač, 2018). Važno je pritom naglasiti da osoba ne može promijeniti događaj koji se dogodio, ali može promijeniti razmišljanje o istom (Piskač, 2018: 49).

Da bi se događaj koji je neponovljiv u vremenu moglo još bolje razumjeti, uvodi se pojam komunikacijskog događaja koji ovisi o interpretaciji u književnom djelu kojega se također ne može promijeniti, ali ga se može drugačije interpretirati (Bušljeta i Piskač, 2018: 39).

Komunikacijski događaj uključuje jezik, misao i emociju. Taj ciklus sastavljen od misaonog, emocionalnog i fizičkog događaja naziva se MED ciklus kao specifičan u kontekstu literarne biblioterapije (Bušljeta i Piskač, 2018: 41) te će isti onda proizvesti nove misli i emocije (Bušljeta i Piskač, 2018: 42). Komunikacijski događaj nastaje u trenutku kada interpretacijom komunikacija prožme jezik, misao i emociju te im pridoda smisao, a taj događaj može se ponoviti nebrojeno puta za razliku od stvarnog događaja u životu (Piskač, 2018: 52). Misli mogu iznutra potaknuti nastanak emocije putem zamišljanja neke situacije pri čemu istu u svojim mislima doživimo kao stvarnu (Piskač, 2018: 58). Misaoni i emocionalni događaj utječu jedan na drugoga dok je fizički događaj konkretna fizička manifestacija emocionalnog događaja (Piskač, 2018: 59). Jedina točka u kojoj se nešto može promijeniti je misaoni događaj koji će nadalje potaknuti posljedičnu promjenu emocija, a onda dovesti i do drugačijeg događaja (Piskač: 2018: 60) ili drugačijeg odnosa prema istomu.

MED ciklus u književnom djelu spaja psihičke sustave sa sustavima društva uporabom književnosti, jezika i interpretacije na način da komunikacija kreira komunikacijski događaj koji se dalje pretvara u MED ciklus, misaoni događaj koji motivira nastanak emocionalnog događaja, a on pak nastanak fizičkog događaja (Piskač, 2018: 62-63).

3.2.2. Literarna biblioterapija u nastavi

Osim navedene metode putem identifikacije, katarze, MED ciklusa i samog uvida, Claudia E. Cornett i Carles F. Cornett (prema Bušljeta i Piskač, 2018: 54) navode da se uobičajeni biblioterapijski proces sastoji od sljedećih koraka:

1. osiguravanje razumijevanja sadržaja
2. uočavanje misli likova
3. uočavanje emocija likova
4. karakterizacija likova
5. generalizacija karaktera lika
6. uočavanje odnosa misao-emocija-karakter
7. uočavanje odnosa karakter-djelovanje
8. vrednovanje djelovanja karaktera
9. predlaganje alternativnog ponašanja
10. uočavanje da alternativno ponašanje ovisi i o alternativnom razmišljanju

Nadalje, umjesto izravne identifikacije s likom, predlaže se razvijanje empatije prema književnom liku bez obzira na njegovu uobičajenu karakterizaciju, odnosno predlaže se da učenici kroz empatiju uvide koje misli i osjećaje i oni sami posjeduju, a mogu ih pronaći kod određenog književnog lika (Bušljeta i Piskač, 2018: 55). Na taj način bi se izbjeglo puklo poistovjećivanje s likom, a stavio bi se naglasak na empatiju.

Nakon identifikacije putem empatije učenici mogu doći do svjesnosti o sličnosti između svojih života i života lika u knjizi, čime će posljedično pokazati empatiju i za sebe sama, a ne samo za književnog lika (Bušljeta i Piskač, 2018: 56).

Sljedeći je korak izazivanje katarze u trenutku kad empatijska identifikacija dosegne vrhunac, a ona predstavlja doživljavanje i afektivno izricanje emocije u svrhu poticanja unutrašnje psihičke promjene i prihvaćanja (Bušljeta i Piskač, 2018: 57). Sama vrijednost primjene katarze je u potvrdi i afirmativnoj validaciji emocija bez obzira na definiranje emocija od strane učenika pri čemu valja naglasiti da ne postoje one dobre niti one loše emocije nego su baš sve vrijedne i važne (Bušljeta i Piskač, 2018: 58). Takvo prepoznavanje naziva se *efekt prepoznavanje emocija*, a predstavlja početak stjecaja uvida u kojemu učenici vide emocije i problem drugog kao nešto poznato, a oni sami postaju sigurniji u donošenju rješenja jer nisu izravno uključeni u emocionalne okolnosti (Bušljeta i Piskač, 2018: 58). U tom trenutku nastupa djelovanje MED ciklusa u kojemu se pronalaze dijelovi misli, emocija i događaja te se ustanovljuje njihov međusobni odnos kako bi se posljedično izgradio kognitivni uvid u kojem

će biti identificirani i problemi, ali i rješenja koja će moći biti primjenjivana u budućnosti (Bušljeta i Piskač, 2018). Tijekom tog procesa, učenike se potiče da svoja zapažanja zapisuju u dnevnik čitanja kako bi iznova mogli prolaziti kroz uvide, s ciljem dolaska do onog krajnjeg uvida koji će potencijalno mijenjati njihov život (Bušljeta i Piskač, 2018). Glede literarne biblioterapije važno je provođenje MED ciklusa odnosno razvijanje kognitivnog uvida u temeljne misaone procese (Bušljeta i Piskač, 2018: 54).

Glede pripreme za provedbu nastave literarne biblioterapije, važno je identificirati teme o kojima učenici žele razgovarati, a to se odvija najčešće kroz razgovor s učenicima o njihovim interesima i/ili okupacijama ili eventualno kroz anketu koja bi dala odgovore na ista pitanja, zatim u skladu s time izabrati književna djela, odrediti prostor i vrijeme održavanja takve nastave te dogovoriti čitanje unaprijed ili donijeti književna djela koja se mogu čitati na nastavi (Bušljeta i Piskač, 2018). Optimalno je da se nastava biblioterapija odvija u manjim grupama u vremenskom okviru od najmanje jednog školskog sata pri čemu nikako ne treba učenike prisiljavati na sudjelovanje, ali ih svakako treba što bolje motivirati za isto (Bušljeta i Piskač, 2018: 62).

Motivacija za literarnobiblioterapijsku nastavu uključuje ugodnu i opuštenu atmosferu u svrhu poticanja zanimanja za književno djelo, a to se može postići na razne načine kao što je kratko sjedenje u tišini, duboko disanje, kratka meditacija ili bilo što što će pomoći učenicima da se osjećaju ugodno i otvoreno za ovakav oblik nastave (Bušljeta i Piskač, 2018). Ukoliko se odabere čitanje književnog djela na satu, nastavnik ga treba pročitati kako bi se učenici mogli usmjeriti na slušanje, a poželjno je i nekoliko puta pročitati djelo, posebice ukoliko je ono kraćeg tipa (Bušljeta i Piskač, 2018: 67). Pri tomu, valja posebno naglasiti tehniku *vođenoga pozornoga čitanja*¹⁰ kao osnovnog alata u kojemu se pomno odabiru kratki ulomci teksta u svrhu razvoja dubokih i preciznih razumijevanja odnosa misli, emocija i događaja (Bušljeta i Piskač, 2018: 73).

Nadalje, važno je utvrditi jesu li učenici razumjeli djelo na način da će se kroz razgovor usustaviti najvažnije postavke djela s naglaskom na prepričavanje priče, identifikacije glavnog problema te glavnih likova (Bušljeta i Piskač, 2018: 67). Vrlo je važno pohvaliti učenike za svaki njihov odgovor i stečeni dojam, a kognitivnu i afektivnu interpretaciju provoditi po

¹⁰ Rona Bušljeta i Davor Piskač (2018: 74-75) navode da se tehnika provodi kroz tri čitanja: kroz prvo čitanje, učenici bi tekst trebali čitati naglas te se usredotočiti na glavnu ideju djela, glavne elemente priče i ključne pojedinosti. Drugo čitanje uključuje odabir nekog manjeg dijela teksta kao primjer nastavnika za ono što želi dobiti od učenika, dok bi onda u sljedećem koraku učenici samostalno pročitali drugi zadani odlomak koji uključuje biblioterapijske elemente, označili ključne riječi te proveli razgovor s naglaskom na uočavanje razmišljanja, prepoznavanje emocija i opisivanje događaja. Treće čitanje treba služiti integraciji svega navedenoga odnosno da posredstvom MED ciklusa učenici uoče vezu između razmišljanja, emocija i događaja.

principu *pročitaj, objasni, prepričaj* (Bušljeta i Piskač, 2018: 67). Afektivnom interpretacijom potaknut će se razumijevanje karakterizacije likova, razvijat će se empatija u kojoj su sve emocije poželjne i dobrodošle, dok će se putem kognitivne interpretacije povezati emociju s razmišljanjem koje joj je prethodilo (Bušljeta i Piskač, 2018). U dijelu kognitivne interpretacije može se poslužiti tablicom odnosa koja međusobno povezuje neka tipična ponašanja, načine razmišljanja i emocije – na primjer, poštovanje s osjećajem zanosu ili emocijom radosti (Bušljeta i Piskač, 2018: 78). Za navedeno, biblioterapeut se treba dodatno pripremiti budući da prije nastave mora uočiti vezu između književnoga djela i elemenata u tablici uz neprestani naglasak na tablicu kao smjernicu i orijentir, a ne nešto što je uvijek primjenjivo (Bušljeta i Piskač, 2018).

Provedbom MED ciklusa učenici su pozvani objasniti i primjerom dokazati što je lik mislio, kako se on osjećao, oprijemiti što lik radi, prokomentirati promjene koje su se dogodile, odrediti jesu li one pozitivno ili negativno utjecale na odnose među likovima te ponuditi alternativu (Bušljeta i Piskač, 2018: 70).

Na kraju sata važno je istaknuti i ponoviti zaključke do kojih se došlo primjenom MED ciklusa s naglaskom na promjenu vlastitih stavova s obzirom na slične događaje, objašnjenje promjene jednog događaja u knjizi te što bi ta promjena mogla izazvati, a naposljetku i isticanje općeg dojma knjige (Bušljeta i Piskač, 2018: 70). Poželjno je učenike motivirati na pisanje osvrta ili kreiranje bilo čega kako bi takav rad posljedično utjecao na buduće odabire učenika s obzirom da će se na taj način afektivni sloj ugraditi u širem spektru u sjećanje (Bušljeta i Piskač, 2018: 71).

3.3. Metoda literarne biblioterapije na primjeru bajke *Šuma Striborova*

3.3.1. Korištene metode i njihovo objašnjenje

Kroz ovaj rad analizirat će se bajka *Šuma Striborova* autorice Ivane Brlić-Mažuranić po metodi literarne biblioterapije na način kako bi se ona mogla primijeniti ne samo u školskom sustavu nego i s odraslim čitateljima. Bajci bi se prvenstveno pristupilo metodom *vođenog pozornoga čitanja*, a zatim primjenom MED ciklusa kroz literarnu biblioterapiju izveli zaključci djela kao i moguće alternative, a sve u svrhu eventualnog stjecanja uvida kod učenika (čitatelja) koje bi oni mogli primijeniti u vlastitom životu. U radu je navedena pedagoška i odgojna funkcija djela Ivane Brlić-Mažuranić, a metodom literarne biblioterapije ta funkcija dobila bi dodatno priznanje.

Prvo čitanje s obzirom na metodu vođenog pozornoga čitanja uključivalo bi cjelovito čitanje, a potom razgovor o osnovnim postavkama djela koje su već navedene pri školskoj analizi i interpretaciji navedene bajke u ovom radu, a koju su opisali Dubravka i Stjepko Težak u svojoj knjizi *Interpretacija bajke*. Dakle, radi se o bajci koja govori o odnosima između tri glavna lika, majke (bake, starice), sina (mladića) i snahe (zmijske, guje) pri čemu kroz priču majka pokušava pokazati sinu da je zapravo oženio zlu guju, a sin o tome ne želi ni čuti ni razgovarati iako je i sam svjestan da je to istina. Na tom putu majka će imati i pomagače, Domaće, kućne duhove od kojih se istaknuo Malik Tintilinić kao najsnalažljiviji, a koji će joj pomoći prokazati snahu te odvesti do Stribora, šumskog starješine, koji će joj pak ponuditi vječnu mladost. Majka neće odustati od svog pokušaja dokazivanja jer želi spasiti sina, a čak kad joj se i ponudi vječna mladost, ona ju odbija jer ne želi napustiti i zaboraviti svoje dijete, pri čemu se uočava veličina majčinske ljubavi. Sin će se na kraju preobratiti, ispričati majci te oženiti s milom i dobrom djevojkom.

Drugo čitanje uključivalo bi razradu djela kroz odabrane odlomke kako bi se uočili biblioterapijski elementi s naglaskom na razmišljanje, emocije, događaje te prožimanje tih elemenata kroz MED ciklus literarne biblioterapije. Odabrani će odlomci biti označeni kurzivom, a ispod svakog od odabranih odlomaka nalazit će se kratka razrada razmišljanja po navedenoj metodi uz dodatke školske interpretacije, a koja bi u razgovoru s učenicima odnosno čitateljima doprinijela stjecanju uvida u život i djela književnih likova, ali i posljedično vlastitih životnih uvida. Tekstovi i tumačenja problemskoga su tipa i stavljaju pred čitatelja nužnost šireg promišljanja, a koje bi se odnosilo na razumijevanje svih likova koji nisu nužno

klasificirani kao crno-bijeli odnosno isključivo dobri ili isključivo loši nego se kroz pitanja pokušava zapitati i propitati čitatelja.

Treće čitanje uključivat će sukus svega uočenoga i navedenoga kroz čitanja u smislu integracije svih korištenih elemenata. Ono bi bilo navedeno u završnici razmišljanja, a nakon razrade djela po odlomcima. U navedenom čitanju, kratko bi se kontekstualizirali zajednički, ali i individualni uvidi pri čitanju bajke. Naime, svakako je važno naglasiti majčinsku ljubav i ljubav uopće koja je sposobna bezuvjetno voljeti i opraštati, zatim životnu neodlučnost sina, zlobu snahe, mudrost Domaćih i Stribora te milinu djevojke sa triješćem. Sin se jest ogriješio o majku, no činimo li uvijek svi prave izbore? Je li u redu pogriješiti, ali se kasnije i nositi s posljedicama svojih pogreški? U bajci je prevladala majčinska ljubav koja je postala jača i veća od bilo kakve čarolije te je donijela dobro, ali ostalo je mnogo pitanja oko kojih se može raspravljati poslije čitanja djela. Cilj trećega čitanja odnosno isticanja zaključaka i uvida nije samo na raspravi i razgovoru nego i u primjeni uvida na vlastiti život, a kako će to čitatelji i/ili učenici učiniti, isključivo je na njima. Cjelokupno vrijeme bi se od učenika odnosno čitatelja tražilo zapisivanje i razmišljanje, slobodno korištenje bilješki, a naposljetku bi postojala mogućnost izrade eseja odnosno osvrta na sve pročitano, utvrđeno i primijećeno.

Kroz sva čitanja korištena je knjiga: Brlić-Mažuranić, I. (1994). Šuma Striborova. U: Brlić-Mažuranić, I. (ur.) *Priče iz davnine* (str. 9-16). Zagreb: Zagrebačka stvarnost.

3.3.2. Primjer – Šuma Striborova (odabrani odlomci)

Zašao neki momak u šumu Striborovu, a nije znao da je ono šuma začarana i da se u njoj svakojaka čuda zbivaju. Zbivala se u njoj čuda dobra, ali i naopaka - svakome po zasluži.

Morala je pak ta šuma ostati začarana, dokle god u nju ne stupi onaj, kojemu je milija njegova nevolja nego sva sreća ovoga svijeta.

Mladić je bio opušten, naivan, nemaran, nije previše razmišljao o čudima koja se događaju niti ga je to posebice okupiralo. Šuma u kojoj se odvija svakome po zasluži implicira pravednost i potrebu za istom, no šuma je istovremeno i začarana i takvom ostaje dokle god u nju ne stupi onaj kojemu je milija njegova nevolja nego sreća što pak govori o svojevrsnoj uvjetovanosti odnosno neslobodi i sputanosti. Onaj koji će osloboditi šumu mora biti čista srca, a osigurati će slobodu i za šumu i za svakoga tko u nju naknadno uđe.

Već prvi odlomak bajke nagovještava kraj odnosno ono što će pokazati jedan od likova – da mu je draža njegova nevolja nego sva sreća svijeta, a takva odlika jača je od svake čarolije.

No, valja promotriti rečenicu "svakome po zasluži" – dakle, šuma nije jednako čarobna svima, ukoliko "čarobno" smatramo kao pozitivnu pojavu, nego dapače ona je čarobna u dijeljenju pravde – zlima zlo, dobrima dobro, dakle potkrjepljujemo implikaciju šume kao pravedne. Ali što će se dogoditi s likom koji prihvati nametnuto zlo pored zasluženog dobra? Ima li čarolija i onda smisla? Autorica nameće paralelu čudesnoga te životnoga i realnoga pred svakog čitatelja, ali i pred likove same, no govori i o sputavajućim "čarolijama" kojima smo svi uvjetovani: navikama, predrasudama, odgojem, itd.

Nasjekao dakle onaj momak drva i sjeo na panj, da počine, jer bijaše lijep zimski dan. Ali iz panja iziđe pred njega zmija i stade se umiljati oko njega. Ono pak ne bijaše prava zmija, nego bijaše ljudska duša, radi grijeha i zlobe ukleta, a mogao je osloboditi samo onaj, koji bi se s njom vjenčao. Bljeskala se zmija kao srebro na suncu i gledala momku upravo u oči. »Lijepo li gujice, Bože moj! Gotovo da bih je i kući ponio«, - odgovori momak od šale. - »Evo budalaste glave, koja će me osloboditi na svoju nesreću«, - pomisli grješna duša u guji, požuri se i pretvori se odmah od guje u ljepotu djevojku, te stade pred momka. Rukavci joj bijeli i vezeni kao krila lepirova, a sitne nožice kao u banice. Ali kako bijaše zlobno pomislila, onako joj ostade u ustima gujin jezik. (...) Ali ono je bio neki dobričina, plašljiv i stidljiv momčić, pak ga bilo stid, da joj ne ispuni želje, kad se već radi njega pretvorila. A baš mu se i sviđjela, jer je bila ljepolika, a on, neuputan, nije mogao znati, što joj je ostalo u ustima.

U kontekstu literarnobiblioterapijske analize, u ovom odlomku primjećuje se opuštenost mladića prije samog dolaska zmije, a kada se ona pojavi primjećuje se njezina želja odnosno plan za manipuliranjem. Ona je zapravo ukleta ljudska duša koja je samom svojom kletvom inferiorna, zarobljena, a zbog toga se i želi osloboditi na bilo koji način, pa i onaj da se spasi preko nekoga drugoga, pokazujući i time svoju zlobu. Naime, u kontekstu školske interpretacije, guja (zmija) često je simbol zla i nevolje, posebice zbog biblijske predaje o Adamu i Evi te zavodljivoj zmiji koja je namamila Evu da pojede jabuku sa stabla s kojega je Bog zabranio jesti, i u bajci postaje simbol svega lošega. Ona se pretvara u djevojku kako bi zavela mladića, ali to čini za svoju korist, kako bi se spasila. Opis bljeskanja na suncu, ljepote djevojke i njezine odjeće zapravo pokazuje zavodničku moć lošega koje je često lakši put do dobitka onoga što želimo. Dakle, zmija opet manipulira, ali i dalje je inferiorna svojom ukletošću. Mladić se nije mogao oduprijeti – govori se da to nije uspio zbog svoje naravi, dobrote, stidljivosti i plašljivosti. Dakle, mladić je opčinjen bljeskanjem na suncu, ljepotom zmije – ona mu se počinje sviđati te se u nju zaljubljuje. Samim time, on postaje slijep,

zanemaruje loše, pretvorbu zmije i njezin jezik odnosno ostatak njezine zlobe koja će uvijek pronaći put. Čovjek se nikada ne može potpuno promijeniti, a to se očituje i ovom motivu jezika guje. Zlo nikad ne može potpuno sakriti svoju bit, ono što ono jest, bez obzira na sav sjaj koji nudi – djevojka nije mogla sakriti gujin jezik odnosno svoju zlu narav, a koja će kasnije izaći na vidjelo u svom punom obujmu. Zmija primjećuje mladićevu naklonost, to joj godi te ona nije više inferiorna, neslobodna i sputana duša nego osjeća moć, pobjedu i korist koju će ostvariti svojom manipulacijom. Naime, ona ga emocionalno ucjenjuje, a on ju naivno, slijepo i neodgovorno nosi kući ne razmišljajući o svemu što se dogodilo niti o posljedicama – dakle, on je naivan, slijep, nepromišljen i neodgovoran.

Počelo njih troje živjeti zajedno, ali ono zlo i naopako. Snaha jezičljiva, nazlobna, proždrljiva i goropadna. Bila je tamo litica visoka do oblaka, a snaha zapovjedi jednog dana starici, neka joj donese snijega sa vrha litice, da se umije. »Nema puta na onu visinu«, - reče starica. »Uzmi kozu, neka te vodi. Kuda ona gore, tuda ti naglavce dolje«, - reče snaha. Tamo bio i sin, pa se nasmijao na te riječi, samo da ugoditi svojoj ženi. To se tako ražalilo majci, da odmah pođe na liticu po snijeg, jer joj nije bilo žao života. Idući putem, htjela se pomoliti Bogu za pomoć, ali se predomisli govoreći: »Opazio bi Bog, da mi sin ne valja.«

Ne saznajemo puno o snahi osim saznanja o njezinoj zlobi uz mnoge negativne opise te nedjela prema majci. Snaha tjera majku (baku) da čini teške poduhvate kako bi dobila što želi, makar su njene želje sitničave i vrlo izbirljive, bez stvarne potrebe da se majka toliko namuči da bi snaha dobila što želi. No, ona ne odustaje, majku će tjerati nekoliko puta na takve teške i životno rizične poduhvate isključivo za svoju korist, ne pitajući se o osjećajima majke. Dakle, snaha se i dalje osjeća vrlo moćnom, zaboravila je svoju sputanost i inferiornost, a to sad više ne iskorištava samo u kontekstu djela prema mladiću nego i prema njegovoj majci. Sputanost i inferiornost je još uvijek prisutna, ali u liku majke. Ona će učiniti sve za svog sina, pa i otrpjeti zlu snahu. Majka je mudra, primijetila je gujin jezik u ustima svoje snahe, ali kada je na to upozorila sina – on se razljutio. Sin je i dalje potpuno slijep u svojoj zaljubljenosti te čak i pomalo inatan jer ne može i ne želi priznati svoju pogrešku. S obzirom na majčinu inferiornost koja je uvjetovana i patrijarhalnim društvom, ona biva podređena i svom sinu, a posebice svojoj snahi pa čini sve što se od nje traži, makar to bilo opasno po život. Dakle, majka trenutno ne želi ili ne može stati iza svojih stavova i riječi, podređuje se, čini što se od nje traži i biva sputana – i društvom u kojemu je odrasla i vlastitim stavovima. To se posebice očituje u rečenici da snaha nije dala svojoj svekrvi, mladićevoj majci da mu okrpa košulju. Majka želi činiti to za

sina, bez obzira na sve, ona u tome vidi svoju svrhu, uvjetovana je "čarolijom" patrijarhalnog društva, ali opet – želi se osjećati korisnom. Ovako, njena snaha preuzima sve poslove oko sina te se majka sigurno zbog toga osjeća tužno, beskorisno, a moguće da doživljava i svojevrsnu krizu svog identiteta i ono što jeste ili onoga kakvom ju je učinilo društvo i vrijeme u kojemu živi. Dakle, snaha je moćna, može sve što želi zato što manipulira prvenstvo sinom, a onda i svojom svekrvom te se događa svojevrsni obrat u vidu toga da sada sin poprima zlobu svoje izabrane žene, smije se majci i njezinim teškoćama te se umiljava svojoj ženi radujući se njezinim pakostima, a to rastužuje srce majke koja je cijeli život podredila svome sinu. Sin je i dalje budalast, slijep, želi se svidjeti svojoj ženi u koju je zaljubljen te zbog toga čini nažao svojoj majci koja ga toliko ljubi. Ona čak želi toliko dobro sinu da za sebe ne želi moliti Boga, ne želi tražiti Boga za pomoć vjerojatno strahujući od one "svakome po zasluži". Naprotiv, ona izriče rečenicu "opazio bi Bog da mi sin ne valja" – dakle, nije važno, majka će podnijeti sve pakosti i od sina i od snahe, samo da sin ne dobije što zaslužuje jer je i on postao zao. Majka čini slično kao sin kad je zanemario svoju svjesnost o zlobi supruge – ona je svjesna da je sin poprimio zlobu snahe, ali ne želi da ga stigne veće zlo pa makar njoj samoj bilo još teže, odnosno ne želi tu svjesnost učiniti realnome. Majka je, ne može samo tako osuditi i napustiti svog sina, dijete koje je pod njenim srcem raslo devet mjeseci i koje je skrenulo s puta. Nikad se neće prestati nadati da će shvatiti i vratiti se na put dobra. Opet, majka osjeća beskompromisnu ljubav prema svome sinu i čini sve za njega, pa i trpi, žrtvuje se.

No, je li snaha nečije dijete? Na početku se navelo da je ona ljudska duša zbog grijeha ukleta – trebamo li i s njome suosjećati? Je li se netko za nju molio da uvidi dobro, a ne da dobije po zasluži? Nije li Ljubav ta koja daje sve dobro, bez obzira na zasluge?

Još iste noći donese Malik svračjih jaja i podmetne ih pod kokoš umjesto kokošnjih. Zapovjedila snaha baki, da dobro pazi na kokoš, pa kad se izlegu pilići, neka joj javi. Pozvat će snaha čitavo selo, da vidi, kako ona ima pilića na Božić, kad ih nitko nema. Došlo vrijeme, izlegli se svračići. Javi baka snasi, da su pilići izašli, a snaha pozove selo. Došle kume i susjede, malo i veliko, a bio tamo i sin bakin. Snaha zapovjedi baki, da donese gnijezdo u trijem. Donese baka gnijezdo, podigoše kokoš, a ono u gnijezdu nešto zakriješti: iskočiše goli svračići, pa skok! skok! po trijemu. Kad je snaha-guja opazila ovako iznenada svračiče, prevari se, polakomi se u njoj zmijina ćud, poletje snaha po trijemu za svračićima i isplazi za njima svoj tanki i šiljasti jezik kao u šumi. Vrisnuše i prekrstiše se kume i susjede, te povedoše svoju djecu kući, jer upoznaše, da je ono zaista šumska guja. Majka pak radosno pođe do sina govoreći: »Otpremi je, sine, otkud si je doveo, sad si na svoje oči vidio, koga u kući hraniš.« I

mati htjede da ogrli sinka. Ali sin bio baš posve budalast čovjek, pa se još više usprkosio i suprot sela i suprot majke i suprot istih svojih očiju. Neće da sudi ženi-guji, nego još vikne na majku: »Otkud tebi svračići u to doba, vještice stara? Nosi mi se iz kuće!« E, sad je mati vidjela, da pomoći nema. Zacvili kao ljuta godina i samo umoli, da je bar ne tjera iz kuće, dok je dan, da ne vidi selo, kakvog je sina othranila.

Majka se nije ustručavala tražiti pomoć Domaćih kako bi spasila sina na način da on napokon spozna da je snaha zla, da ugleda gujin jezik. Mudrost Domaćih, a posebice Malika Tintilinića, stvorit će ideju za razotkrivanje snahe. Majka se, dakle, zbog pronicljive ideje Malika Tintilinića ponovno osjeća moćnom, snažnom, pa i lukavom – otkrit će snahu pred svima, sin će shvatiti pa će otjerati svoju zlobnu ženu, a majka će dobiti svog sina natrag. Ona se veseli zbog te ideje te ju spremno i izvršava. Pomislila je da će napokon riješiti svoje probleme i sretna je zbog toga.

Opet se možemo vratiti na misli da će se zlo kad-tad razotkriti te da ne može vječno ostati sjajno i primamljivo, kao što će se dogoditi i sa snahom kada se polakomila za svojom slabošću, svračićima. Također, još jednom se pokazuje snahino zapovijedanje majci, ali i samodopadnost i hvalisavost budući da cijelom selu želi pokazati da ima nešto što drugi nemaju. Snaha se osjeća da nitko nije kao ona, nitko nema jaja tijekom zime, osjeća se moćnom i hvali se svojim takozvanim postignućima. To ne čini samo zarad pohvale nego i jer je zlobna, ona se želi narugati seljanima jer ona ima nešto što oni nemaju. Dakle, u ovom odlomku ona je samodopadna, hvalisava, podrugljiva, ali će i podleći svojim slabostima – pokazat će jezik jer je bila proždrljiva za jajima, njena slabost se objelodanila. Guja u liku i tijelu snahe u tom trenutku osjetila je bar tračak one početne inferiornosti, slabosti, pa i neobuzdanosti s obzirom da se nije mogla kontrolirati. No, osjećaj moći vratit će se kad sin staje na njenu stranu, a ne na stranu majke. Mladić i dalje stoji uz svoju suprugu čak i u zlome i u očitome te čini nešto što će majci koja se toliko trudi oko njega slomiti srce – izbacuje majku iz kuće umjesto žene. U sinu opet radi njegov inat, loše procjene, budalastost – on vidi zlo koje je sada očito, ali optužuje majku za isto. U majci vidi loše jer ga je ona razotkrila. No, ne čini li slično i majka kad nije molila Boga za pomoć? Ostala je uz zlog sina radije nego sebi pomogla. Tako čini i sin – ostaje uz zlu suprugu – možda jer ju voli iako zna da je u krivu? Slijep je, iako će kasnije pokazati da ga muči to što je učinio. Dakle, majka je, osim očite tuge i slomljenog srca, osjetila i sramotu – ali, zanimljivo, ne samo jer joj je snaha takva kakva jest, nego u tome što će selo pomisliti ako istjera majku pred svima njima. Pomislila je da će selo steći dojam da je to majčina sramota, a ne sinova. Dakle, opet primjećujemo patrijarhalnu notu društva – naime, majka moli sina da

ostane do večeri da se ne osramoti pred selom, ona nije istjerala sina iz kuće nego je obrnuto. A nije li sinova sramota što uopće ostaje s takvom suprugom? Ili je za njega kao muškarca pojam sramote drugačiji nego za ženu? Majka spušta glavu, prihvaća nedaću, ne bori se za sebe i zaista odlazi, štiteći se od sramote. Sin je poprimio zlobu snahe, odlučio je izbaciti vlastitu majku bez obzira na sve – možda i on osjeća svojevrsnu snagu s obzirom na to da on sam to odlučuje.

Čim je mati prešla preko praga, utrne se vatra na ognjištu i pade raspelo sa stijene. Ostadoše sin i snaha u mračnoj izbi - i sada sin osjeti, kako je počinio veliku grijehotu na majci, i pokaje se jako. Ali ne smije da ženi o tom govori, jer je plašljiv, nego joj kaže: »Hajdemo za materom, da vidimo, kako će poginuti od studeni.«

Kad je majka otišla iz kuće, sinu se najednom tama učinila većom, zlo se objelodanilo i postalo zaista opipljivo. Majka je zasigurno predstavljala tračak svjetla u sinovu životu bez obzira na njegovu naklonost zlobnoj supruzi, a kada je to svjetlo nestalo, sin se našao u nezavidnoj situaciji. Zanimljivo je promotriti motiv padanja raspela odnosno križa sa zida koji predstavlja izrazito kršćanski motiv kada prestaje dobro i nastupa zlo – gasi se vatra i pada križ, a što potkrjepljuje tumačenja o majci kao dobru i snahi kao zlu. No, čak i s novim shvaćanjima sin ne odustaje od supruge, želi tražiti majku, ali ne bez supruge. Teško mu je ostaviti svoja uvjerenja čak i kad je spoznao da su kriva te da je učinio još veće zlo otjeravši majku iz njihove kuće. Može se zaključiti da je mladić rastrgan između dva jaka ženska lika, dvije moćne ženske ličnosti te da se zapravo ne snalazi dovoljno dobro u sukobu njih dvije, ali i u sukobu sa samim sobom. Promotrimo li činjenicu koliko je mladiću teško odvojiti se od lošega, uočiti ćemo povezanost s teškoćom izricanja riječi „oprosti“ i davanja oprosta koje ni u realnom svijetu nije tako jednostavno. Nadalje, mladić ovdje prvi puta pokazuje lukavost, on igra gujinu igru kako bi ostvario ono što želi. No, što je zapravo htio? Pomoći majci? Zašto onda nije odmah potrčao za majkom i odvojio se od supruge? Što je mislio da će se dogoditi kada ju sretnu? Unutarnji glas savjesti tjerao ga je majci, ali inat i ponos nisu dopustili da u njegovu srcu ponovno rasplamsa vatra dobra. Snaha je u ovom odlomku sigurno sretna, možda joj se čak mladić napokon i svidio s obzirom na to da je postao zloban kao ona, bar je ona to takvim vidjela. Ona odlučuje ići za njim kako bi zajedno gledali ubogu staricu kako umire. No, sin joj vraća milo za drago, guja je prvo njega iskoristila za svoju korist, ali će sada on iskoristiti nju. Ponovno, mladić se osjeća moćnim s obzirom da igrajući gujinu igru – ide vidjeti što će biti sa njegovom majkom. No, opet i on pokazuje nemogućnost izricanja svojih stavova i zauzimanja istih – laže

svojoj supruzi umjesto da ju ostavi, ako je već spoznao da je učinio nekakvo zlo svojoj majci koja ga toliko cijeni i voli. U isto vrijeme osjeća i snagu, ali i nemoć pred samim sobom te pred svojom ženom. Vrlo je nesiguran u sebe, ali i sputan zlobom svoje žene, a moguće i svojom vlastitom podređenosti i neodlučnosti.

Pogleda baka, a ono njezino rodno selo, u kojemu je mladovala, a u selu proštenje i veselje. Zvona zvone, gusle gude, zastave se vijuju, a pjesme podcikuju. - »Uniđi kroz ogradicu, pljesni rukama i pomladit ćeš se odmah. Ostat ćeš u selu svome, da mladuješ i da se raduješ, kao pred pedesetak godina!« - reče Stribor. Razveseli se baka kao nikada, poletje odmah do ogradice, uhvatila se već rukom za srebrna vratašca, ali se uto još nečega sjetila, pa upita Stribora: - »A što će biti od mog sina?« - »Ne budali, bako!« - odvrati Stribor. - »Otkud bi ti za svoga sina znala? On će ostati u ovom vremenu, a ti ćeš se vratiti u mladost svoju! Ni znati nećeš za kakvog sina!« Kad je baka ovo čula, zamisli se teško. A onda se polako vrati od ogradice, dođe natrag pred Stribora, nakloni se duboko i reče: »Hvala ti, dobri gospodaru, na svemu dobru, što mi ga daješ. Ali ja volim ostati u svojoj nesreći, a znati, da imam sina, negoli da mi dadeš sve blago i sve dobro ovoga svijeta, a da moram zaboraviti sina!« Kad je baka ovo izrekla, strahovito jeknu cijela dubrava, prestadoše čari u šumi Striborovoj, jer je baki bila draža njezina nevolja, nego sva sreća ovog svijeta. (...) Ciknu snaha iza duba, pretvori se u guju - uteče u rupu - a majka i sin nađoše se nasred šume sami, jedno uz drugo. Pade sin pred majku na koljena, ljubi joj skute i rukave, a onda je podiže na svoje ruke i nosi kući, kuda sretno do zore stigoše. Moli sin Boga i majku, da mu oprostite. Bog mu oprost, a majka mu nije ni zamjerila bila. Momak se poslije vjenčao s onim ubogim i milim djevojčecom, što im bijaše dovela Domaće u kuću.

Stribor kao šumski starješina je svojevrstni sveznajući vladar šume, sudac koji dijeli pravdu, svakome po zaslugi. On želi pomoći starici, zna što je sve preživjela i proživjela, zna da je iskusila nepravdu i na neki način želi to bar malo ispraviti. Stribor poručuje baki da ne brine o snahinoj zlobi jer će se njena zloba opet pokazati, opet će dobiti zaslužen, bit će opet zarobljena jer se prerano oslobodila. Ali, je li se uopće snaha oslobodila? Je li slobodan onaj koji čini zlo? Ili biva vječno zarobljen u svom crnilu? Bilo kako bilo, Stribor upućuje staricu u zavodljivo ispunjenje snova, vječnu mladost i sreću, kako bi joj pomogao. No, ovdje primjećujemo i Striborovu procjenu starice kao one koja bi to prihvatila ili je Stribor kao sveznajući vladar isto lukav i staricu stavlja na kušnju? Starica nije ostala imuna na takvu pomoć te tik prije nego je istu i prihvatila proradi u njoj njeno srce te ona upita Stribora što će

biti s njenim sinom. Dakle, koliko god nešto bilo privlačno, pa čak i da nije zlo i da je zaslužno, u majci je proradila pomisao na njenog sina. Sjetila se svoje ljubavi, žrtve i trpljenja te se nije mogla samo tako maknuti od svog sina, bez obzira na sve. Kada joj Stribor govori da će ga zaboraviti, da neće ni znati za njega, ona bez razmišljanja odustaje od vječne mladosti i sreće i odlučuje se za svog sina iako je grešan, iako ju je istjerao i ogriješio se o nju. Govori rečenicu koja nam je poznata na početku, draža joj je njena nevolja nego sva sreća svijeta – draži joj je grešni sin koji ju je otjerao nego sreća i vječni život. Usprkos svemu, bira ljubav koja ju trenutno boli, bira sina koji nije to zaslužio. Majka je odlučila ne dati po zaslugama, nego po ljubavi. Onoj majčinskoj, istinskoj, beskrajnoj i bezuvjetnoj. Ponovno, majka ne misli na sebe, nego na drugoga, onaj koji nije djelima zaslužio njenu ljubav, nego svojim rođenjem i postojanjem – ona je plemenita.

Njezin izbor prema ljubavi, a ne prema zaslugama učinio je da nestane čarolije jer što će svijetu veće čarolije od ljubavi, a posebice one majčinske? Nadalje, snaha se najzad pretvorila u guju, a sin napokon potpuno otvorio oči i ispričao se majci. Snaha u ovom dijelu ponovno postaje potpuno nemoćna pred onime što jeste, ukleta ljudska duša u liku guje. Njeno iskorištavanje drugoga nije joj donijelo vječnu sreću, nego se vratila onomu od čega je bježala. Zlo nije pobijedilo, ona je ponovno ograničena i sputana, ali je istovremeno sama za to kriva. Iako je mladić cijelo vrijeme zanemarivao očite znakove i svoju svjesnost o zlobi supruge, sada napokon odustaje od nje i vraća se majci koja je toliko ljubavi i žrtve dala njemu. Mogao je odlučiti drugačije, no sve je vodilo upravo tome da bez majke ne može, ne može bez dobra koje će uvijek pobijediti zlo. Osjeća tugu i ljutnju prema samome sebi zbog svojih postupaka i odluka, kaje se, ponizno traži oprost. Važno je naglasiti i da mu majka nije ni zamjerila – zašto? Toliko lošega joj je priuštio, ali ona kao primjer majčinske ljubavi i oprosta mu ni ne zamjera. Jer voli. Jer je majka. Kako riječima objasniti ljubav koju ona osjeća? Vjerojatno ne postoje dostojne riječi, ali se odišu i prikazuju u ovoj bajci. Majka je sada napokon sretna i zadovoljna, trpljenjem i žrtvom uspjela je doći do sina te su se njena pravednost i dobrota višestruko isplatile posebice jer sin uzima djevojku sa triješćem za ženu – no, kome je ona zapravo nagrada odnosno zasluga, njemu ili majci? Sin osjeća zahvalnost zbog oprosta, možda čak želi to nekako i ispraviti pa nema zamjerke s obzirom na izbor nove, dobre žene. No, nije li to opet svojevrsna nepromišljenost ili se pak opametio pa baš zato izabrao dobru, a ne zlu?

4. USPOREDBA INTERPRETACIJA

4.1. *Usporedba školske i literarnobiblioterapijske analize i interpretacije*

Školska interpretacija bajke *Šuma Striborova* autorice Ivane Brlić-Mažuranić na način kako se ona i zaista primjenjuje u školskom sustavu dostatna je u okviru općeg znanja i kulture, no budući da su djela navedene autorice u velikoj mjeri obilježena odgojnim i obrazovnim poukama, ovakva samostalna školska interpretacija ostaje nedovoljna. Naime, jasno je da interpretacije i njihovu dubinu valja prilagoditi dobi i mogućnostima učenika odnosno čitatelja, a o čemu govori i literarna biblioterapija, no dublje razmatranje bajke i/ili bilo kojeg književnoga djela može čitateljima donijeti više od jedne pouke, općeg znanja i kulture – može im donijeti životne uvide. Takve nove životne uvide, alternativne mogućnosti djelovanja pojedinih likova, njihove misli, emocije kroz čitateljsko razvijanje empatije donosi upravo metoda vođenoga pozornoga čitanja kroz literarnu biblioterapiju. Uz educiranost biblioterapeuta, pažljivi pristup čitatelju, ali i književnom djelu, stavlja se naglasak ne na čitatelja, nego na književne likove same. Književnost kao takva može djelovati iscjeliteljski, a sigurno je da je u tome uspješnija s pažljivim i dubinskim pristupom koji ima za cilj razviti prvenstveno empatiju, a onda svaki čitatelj individualno i unutar sebe može promatrati i razmatrati misli, emocije, događaje književnih likova te stečene uvide primijetiti na svoje vlastite životne izbore. Život u vremenu neprestano donosi novine, a mladi ljudi, posebice učenici, moraju se prilagođavati strujama, a opet i pronaći mali dio sebe te proniknuti u dubinu svog bivstvovanja – što nikako nije lagan zadatak. Radi olakšavanja u istraživanju sebe i svojih izbora školski sustav može i treba iskoristiti sve metode koje mogu pomoći na tom putovanju. Naime, školski sustav ne treba nuditi samo taksativno znanje i ocijeniti pojedinog učenika, on uz sve navedeno treba nuditi i životna iskustva, pomoći u životnim uvidima i opravdati moto „Škola za život“. Dakle, učenike treba na sve dostupne i ponuđene načine poticati na bolje, na istraživanje samih sebe, svojih misli, emocija, ali i ophođenja s njima te osigurati adekvatne alate za suočavanje s izazovima. Osobni dojam kroz nastavničke kolegije i rad u školi svakako je da se ova vrlo važna komponenta odgajanja novih generacija u školskom sustavu itekako zanemaruje. Naravno, istraživanje u ovom radu nikako ne želi ukazati da je sustav potpuno loš, ali smo svjesni da postoji mogućnost unaprjeđenja i da postaje alati kojima bi se to osiguralo. Na sljedećim stranicama prikazane su prednosti i nedostaci uporabe literarnobiblioterapijske metode u nastavi.

4.2. Prednosti i ograničenja literarnobiblioterapijske metode

Može se reći da je svaka pjesma započela svoju izlječujuću ulogu onda kad je čitatelju omogućila olakšanje emocija, a kako je to zaključio Robert Haven Schauer (prema Bašić, 2021: 20). Slično navodi i Ivana Bašić (2021: 34) »Riječi imaju moć. One prolaze čovjekovim tijekom kao vibracija i tijelo ih može osjetiti u svakom svom djeliću. Jednako ih osjećaju ljudi koji govore i ljudi koji ih slušaju. Snaga izgovorene ili slušane riječi može čovjeku promijeniti život. Riječi nas mogu učiniti zdravima ili bolesnima.« Pretpostavka biblioterapije u njezinu općem smislu je da se književnost može rabiti kako bi pomogla ljudima razumjeti svoje emocije, pomaže obrazovati pojedinca, pomaže mu nositi se s različitim životnim teškoćama te u globalu vodi ljude prema razumijevanju samih sebe i suočavanju sa životnim specifičnostima na siguran i efikasan način (Piskač, 2018: 32).

Naravno, neki ljudi neće pronaći poticaj za promjenu u književnosti i pukom čitanju knjiga, nego je dapače potrebna i vlastita želja i volja za promjenom, ali književnost svakako može biti efikasan alat za bolje življenje i kvalitetnije razmišljanje – potrebno je „dobro čitanje“ (Piskač, 2018: 14) odnosno čitanje na dobar i ispravan način. To „dobro čitanje“ teško će se postići prisilnim čitanjem lektira bez bilo kakve književnokritičke metode (Piskač, 2018: 14). Čitanje treba i može poslužiti boljem psihičkom razvoju osobe, a posebice djece i adolescenata kojima je u svijesti u tom razdoblju njihova života prisutna kriza identiteta, traženje vlastitih ideala i kritika svijeta i mišljenja. Dakle, „dobro“ odnosno vođeno čitanje, a posebice kroz literarnu biblioterapiju pomoći će učenicima, ali i svima kojima je potreban novi uvid u vlastitoj svijesti i životu. Međutim, valja istaknuti da namjera uporabe literarnobiblioterapijske lektire nije moraliziranje, ali ni pripovijedanje ili obrazovanje nego upoznavanje s emocijama (Bušljeta i Piskač, 2018: 63).

Najnovija istraživanja također pokazuju da čitanje viskoestetizirane književnosti može pomoći čitatelju da na temelju književnog djela ostvari duboko iskustvo povezanosti sa svijetom, osjeti duboke emocije i stekne uvide i životno iskustvo kao da ih je sam proživio, a na taj će način literarna biblioterapija u emotivnom smislu interferirati s psihom čitatelja (Piskač, 2018: 45). Samo proučavanje emocija u književnosti obogaćuje spoznaje o emocijama, govori o procesima nastanka te posljedicama njihova trajanja (Piskač, 2018: 134).

No, svaki će se literarni biblioterapeut susresti s čitateljima koji će pokušavati izbjeći tekst s kojim ga se suočava te u tom smislu treba mu pristupiti s još većim razumijevanjem, svijest o emocijama učiniti prirodnom i poželjnom, a pristup učiniti blagim, odmjerenim i razumljivim (Bušljeta i Piskač, 2018). Osim izazova otpora, literarna biblioterapija suočava se

i s time da needucirani literarni biblioterapeut može ugroziti postignuća literarne biblioterapije, a činjenica je da ne može svatko postati literarnim biblioterapeutom zbog visokih zahtjeva same metode (Bušljeta i Piskač, 2018: 87). Osim toga, važno je imati i stav i odgovornost te iskustvo u poduci, ali treba i voljeti i razumjeti književnost, imati ukus za dobro štivo te nikako ne stavljati sebe u prvi plan budući da je čitatelj taj koji treba izraziti sve ono što želi izraziti, potaknuti u sebi proces samoanalize (Bušljeta i Piskač, 2018: 88) te u konačnici promijeniti svoj život.

Osim nužne potrebe za educiranjem literarnih biblioterapeuta, Bušljeta i Piskač (2018: 88) naglašavaju kako se literarna biblioterapija nipošto ne smije baviti rješavanjem osobnih psihičkih problema jer ona sama nije ključ niti je to njezin cilj nego se ona postavlja kao način na koji se čitatelji mogu upoznati s rezultatima djelovanja likova u književnom djelu, a hoće li čitatelj steći koristan uvid primjenjiv na vlastiti život – ovisi o njemu.

Prednost je što literarnobiblioterapijski pristup u književnom tekstu može biti učinkovit u radu i s odraslim čitateljima, ali i s malom djecom te osnovnoškolcima i srednjoškolcima (Piskač, 2018: 23). S obzirom na probleme s kojima se svako dijete odnosno učenik suočava tijekom školovanja, metoda literarne biblioterapije postaje izvrsna za suočavanje s istima. Naime, Natalija Šraml (2021) navodi da razgovor o problemima koji se navode u odabranom književnom djelu može upotrijebiti za rješavanje različitih situacija s kojima se susreću učenici jer će svoje probleme moći sagledati iz drugačije perspektive te ih moći riješiti na lakši i bezbolniji način s obzirom na to da sad poznaju strategije rješavanja. Osim toga, svakako će tom metodom pristup lektirama biti inovativan i zanimljiv, a pitanjima nakon čitanja, nastavnik će moći provjeriti znanje učenika odnosno je li odabrano djelo uopće pročitao.

Metoda literarne biblioterapije pogodna je za korištenje i u raznim radionicama, posebice u knjižnicama. Razgovara se o problemima čitatelja, posebice mladih, pa se shodno tome odabiru djela koja bi osigurala adekvatne strategije za rješavanje izrečenih problema. Naime, osim poticaja na čitanje, čitatelji bi bili osviješteni kako pravovremeno izbjeći određene probleme te ukoliko do njih i dođe, kako primjereno reagirati te eventualno potražiti i stručnu pomoć (Mikuletič, 2010).

Problemi oko primjene biblioterapije u navedenim ustanovama i institucijama nažalost su i financijske prirode s obzirom na educiranje biblioterapeuta, dostupnost literature, izdvajanje nedovoljno plaćenoga vremena kako bi se kontinuirano održavale radionice takvoga tipa, ali i problem s marketinški dijelom u kojemu bi mlade ljude trebalo dovoljno zainteresirati za metodu i pristup radionicama.

4.3. *Bajka kao važno odgojno štivo*

Bajke se nisu uvijek odnosile na djecu nego su se dapače pripovijedale i tiskale za odraslu ili dobno mješovitu publiku od kojih bi eventualno neke bile prilagođavane za djecu (Hameršak i Zima, 2015: 240). Marijana Hameršak (2011: 27) u svojim istraživanjima o povijesti djetinjstva i bajke navodi podatak da su bajke s kraja 17. i početka 18. stoljeća namijenjene odraslima, većinom aristokratskim čitateljima, te da su djeca uvedena u čitalačku publiku kako bi se dimenzija tih priča obogatila za dimenziju djetinjastosti, a ne kao stvarni primatelji bajki. Čak ni bajke braće Grimm nisu zamišljene kao isključivo štivo za djecu nego prvenstveno za odrasle, a potom za djecu (Hameršak, 2016). Iste su čak okarakterizirane kao zazorne i neprimjerene djeci pa su nakon takvih kritika braća Grimm promijenila izraze u bajkama prilagodivši time sadržaj dječjim glavama i ušima te su to nadalje činili svakim novim izdanjem, a nakon njih tu su praksu nastavili i drugi uređivači (Hameršak, 2016).

Otkrivanje i usustavljanje književnosti za djecu je uvjetovano otkrivanjem pojma o djetinjstvu uopće kao i predodžbama o istome, ali i izvanknjiževnim poticajima kao što su industrijska revolucija i emancipacija žena (Hameršak, 2011). U Hrvatskoj se bajke za djecu sve više počinju tiskati od 1879. godine svjedočeći tako o promjeni na tržištu hrvatskih dječjih knjiga (Hameršak, 2011). No, polemika glede bajki događa se i danas pri raspravama o okrutnosti bajke i njezinih likova, simbola te uopće primjernosti bajke dječjoj publici (Hameršak i Zima, 2015: 246).

Također, slično se događa i s *Pričama iz davnine* koje možemo s pravom nazvati i literaturom za odrasle (Hameršak, 2016) budući da nam je sama autorica ostavila natuknice o njihovoj namjeni odraslima, no i dalje nije potpuno ni osporila namijenjenost *Priča* upravo djeci. Možda je Ivana Brlić-Mažuranić i pri tom bila ispred ili izvan svog vremena odnosno vrlo je pronicljivo shvatila prilagodljivost bajki bilo kojemu čitatelju – onom malom da razvije maštu, razmišlja o čudesnome i čarobnome na primarnoj razini, ali i onom odraslom koji će dublje moći proniknuti u bit ili bar razmišljati o njima na drugačiji način nego je to činio u djetinjstvu, dok će pritom i mali i veliki moći uvidjeti pouke i dobrobit, kako bajki tako i književnosti uopće. Riječima Marijane Hameršak (2016) valja zaključiti da bajke jesu dio samostalne dječje književnosti, ali nikako nisu jedino za djecu.

Dostupna literatura o bajkama ističe da upravo bajke projiciraju snažne poruke o razlikovanju pravednosti i nepravednosti pri čemu je etička komponenta bitno potisnuta u korist navedenih ideja. Ističu se i nužnosti poštivanja moralnih zakona i slobode drugoga te izrazito povezuju psihičku i mentalnu konstituciju djeteta, njegovih emocija i onoga što mu se čita od

najranije dobi (Mlinarević i Huljev, 2018). Stjepan Hranjec (2004: 7) u svom istraživanju o značaju pouke u dječjoj književnosti navodi da je prva funkcija bajke upravo ona etička, a zatim jezično-stilistička. Nadalje, isti autor, Stjepan Hranjec (2004), navodi pet razina u odnosu između sklada modernističkih postupaka i pouke odnosno svrhe književnoga teksta: eksplicitna autorova pouka koja je najčešće formulirana na kraju, zatim književni lik koji se najčešće javlja kao autorov glasnogovornik, izbor teme, organizacija fabule odnosno strukture te stilska igra i njezina svrha kao idealne i poželjne pozicije književnoga teksta za djecu.

U skladu sa navedenim, Dubravka Zima (2001: 117-118) piše da svaka bajka na svoj način »охраbruje podnošenje zla, ukazuje na nužnost prihvaćanja dužnosti, slavi izdržljivost ljubavi, poučava kako bezazlenost pobjeđuje sva iskušenja, upozorava na pogibeljnost pohlepe, upućuje na Boga u bezizlaznim situacijama«. Glede djela *Priče iz davnine* valja reći da one u potpunosti sadržavaju općeljudske moralne vrednote koje kao takve imaju za cilj čitateljima ponuditi mnoge odgojne vrijednosti kao što su dostojanstvo ljudske osobe, sloboda, demokracija, mir, jednakost, odgovornost i druge (Mlinarević i Huljev, 2018: 428). Pojedinačne bajke sadržavaju i pojedinačne odgojne vrijednosti, na primjer bajka *Kako je Potjeh tražio istinu* sadržava vrijednosti istine odnosno istinoljubivost, zatim obiteljske vrijednosti, revnost, nematerijalna bogatstva, dobrota dok *Regoč* ističe odanost, prijateljstvo, pravednost, mudrost i opet obiteljske vrijednosti (Mlinarević i Huljev, 2018). Bajka *Šuma Striborova* iskazuje vjeru i pobožnost kao glavnu odgojnu vrijednost uz izrazito naglašavanje obiteljskih vrijednosti, a napose majčinsku ljubav, te nematerijalne vrijednosti, dobrotu i pravednost (Mlinarević i Huljev, 2018).

Priče iz davnine odišu osobnim sustavom vrijednosti od strane autoričina utjecaja koje su se u potpunosti utkale u njezino pisanje i maštu (Mlinarević i Huljek, 2018: 437) te kao takvo predstavljaju osobni dodir autorice prema čitateljima u smislu percepcije i usvajanja odgojnih vrijednosti čitanjem ili kako bi rekao Stjepan Hranjec, Ivana Brlić-Mažuranić u njih je „utisnula osobni trag“ (Hranjec, 2004: 8).

Slijedom svega navedenoga u ovom radu, posebice primjene, važnosti i prednosti metode literarne biblioterapije te odgojne funkcije Ivaninih bajki koje su kao takve plodonosne za navedenu metodu jedino preostaje zaključiti da *Priče iz davnine* nisu napisane za razbibrigu niti kao tekstovi protiv dosade nego upravo kao umjetničko odgojno štivo za otvaranje srca svijetu i njegovu vječitu izazovu (Mlinarević i Huljev, 2018: 437). Upravo s tim vrlinama i vrijednostima samoga djela treba ih predstavljati i u školskom sustavu, i to ne samo osnovnoškolcima, nego i u „odraslom svijetu“ kojemu uvijek dobro dođe prisjećanje na prave vrijednosti ili bar njihovo proučavanje, dublje razmatranje i s time u skladu – življenje.

5. ZAKLJUČAK

Ivana Brlić-Mažuranić kao izvanredna spisateljica ostavila je svoj osobni trag na svako svoje djelo, pečat kojega je crpila iz vlastitoga života, misli, emocija i događaja. Dakle, uvjetnim rječnikom rečeno, autorica je već koristila metodu literarne biblioterapije na način da je svoj vlastiti život i životne uvide promatrala upravo kroz književnost koja oduvijek ima potencijalno izlječujuću odnosno iscjeliteljsku funkciju, ukoliko joj se to dopusti. Naime, istraživanja Ivaninog života pokazala su povezanost njezinih djela i svega onoga što joj se u tom trenu događalo izvan samog pisanja. Autorica je također predstavnicom jakosti ženske figure koja je u vremenu u kojemu je živjela učinila izvanredne pomake u poimanju, kako književnosti, tako i ženskih dužnosti. Nažalost, teret neshvaćenosti i nepripadanja svijetu i vremenu, za nju je ipak bio prevelik. No, ostavila je za sobom sve svoje umijeće pružajući tako novim generacijama djela na kojima mogu učiti, promatrati, odgajati se i živjeti. Spomenute odgojne i obrazovne funkcije Ivaninih bajki polazište su, ali i konačnica, pri istraživanju u ovom radu.

Oprimjerena metoda literarne biblioterapije na bajci *Šuma Striborova* u zbirci *Priče iz davnine* osigurala je važne uvide u kontekstu nužnosti implementiranja navedene metode u školski sustav kao takav budući da smo lektirno proučavanje i poučavanje ostaje nedovoljno za sve ono što nastavnici trebaju pružiti mladim ljudima. Dakle, školski sustav uz stalno prisutnu školsku interpretaciju bajke treba ponuditi i dublje promišljanja kako bi se kroz proučavanje promjena u psihičkom životu, ponašanju i djelovanju likova u književnom djelu čitatelj odnosno učenik mogao usredotočiti na uočavanje, razumijevanje i iskustveno doživljavanje emocija putem MED ciklusa.

Zaključak ovog istraživanja u kontekstu studija je da se u školskom sustavu nužno treba više pažnje posvetiti upravo emocijama, empatiji i životnim uvidima, a ne samo i isključivo tražiti od učenika taksativno znanje. To se posebice odnosi na domenu književnosti koja se kao takva ne treba učiti samo kroz književnopovijesni i književnoteorijski okvir, nego je nužno iskoristiti sve dostupne alate kako bi književnost bila dodatni učitelj u razredu. Naravno, literarnobiblioterapijska metoda ne treba se koristiti samo u radu s učenicima, nego se dapače može provoditi i s odraslim čitateljima koji će moći na drugačiji i eventualno dublji način proniknuti u književna djela koja će moći biti korisna za njihove vlastite životne uvide u bilo kojoj životnoj situaciji. Naravno, za uspješnost navedene metode od presudne važnosti je otvorenost čitatelja prema njoj, ali i educiranost samog biblioterapeuta koji će naglasak staviti

na književne likove i djela, a ne na čitatelja. Dakle, prvotna svrha nije riješiti sve probleme i nedoumice čitatelja već pokušati kroz književno djelo pokazati čitatelju mogućnosti razumijevanja književnih likova i njihovih postupaka, pružiti razmišljanje o mogućim alternativama u djelovanju, ne osuđivati likove nego razvijati empatiju s njima te osigurati prostor u kojemu će svi sudionici literarnobiblioterapijske metode moći nesmetano izraziti svoje mišljenje i emocije, kakve god one bile. Uz otvorenost čitatelja, educiranost biblioterapeuta i dobar izbor književnoga djela, čitatelj će imati vrlo visoku mogućnost steći uvide koje će primijeniti u vlastitom životu te naposljetku kroz književnost živjeti malo bolji život uz stalno istraživanje svojih misli i osjećaja, ali i razvijanje empatije, nježnosti i razumijevanja prema onomu drugom i drugačijem, ali i dalje – onomu bližnjemu.

LITERATURA

Popis referenci (korištene literature)

- Afanasjev, Aleksandr Nikolajevič (2021). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Pribavljeno 28.04.2022. s adrese: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=655>.
- Babić, V. i Vekić, D. (2018). Simboličke i značenjske funkcije flore u *Pričama iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić. *Nova prisutnost*, XVI(2), 261-276.
- Barišić, A. T. (2018). Odgojni aspekti *Priča iz davnine* – putokaz k trajnim vrijednostima. U: A. Kos-Lajtman, S. Lovrić Kralj i N. Kujundžić (ur.), *Stoljeće Priča iz davnine* (str. 395-408). Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti.
- Barović, M. i Novosel, M. (2018). Preplitanje mediteranske i slavenske baštine u *Pričama iz davnine* na primjeru Domaćih iz bajke *Šuma Striborova*. U: A. Kos-Lajtman, S. Lovrić Kralj i N. Kujundžić (ur.), *Stoljeće Priča iz davnine* (str. 273-281). Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti.
- Bašić, I. (2021). *Biblioterapija i poetska terapija: priručnik za početnike*. Zagreb: Školska knjiga.
- Benić-Brzica, R. (2018). *Priče iz davnine* u terenskoj nastavi. U: A. Kos-Lajtman, S. Lovrić Kralj i N. Kujundžić (ur.), *Stoljeće Priča iz davnine* (str. 409-416). Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti.
- Biblioterapija (2021). *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Pribavljeno 10.05.2022. s adrese: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=7466>.
- Brgles, M. M. (2018). Društveni i kulturni kontekst *fin de siècle* i nastanka *Priča iz davnine*. U: A. Kos-Lajtman, S. Lovrić Kralj i N. Kujundžić (ur.), *Stoljeće Priča iz davnine* (str. 201-216). Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti.
- Brlić-Mažuranić, I. (1994). *Šuma Striborova*. U: Brlić-Mažuranić, I. (ur.), *Priče iz davnine* (str. 9-16). Zagreb: Zagrebačka stvarnost.
- Brozović, D. (2018). Žanrovski obrasci fantastične književnosti u *Pričama iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić. U: A. Kos-Lajtman, S. Lovrić Kralj i N. Kujundžić (ur.), *Stoljeće Priča iz davnine* (str. 35-46). Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti.
- Bušljeta, R. i Piskač, D. (2018). *Literarna biblioterapija u nastavi književnosti: sveučilišni priručnik za nastavnike*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu. Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

- Giacometti, K. (2013). Od čudesnoga do fantastičnoga: dimenzije svjetova Ivane Brlić-Mažuranić i Nade Iveljić. *Libri et liberi*, 2(1), 51-64.
- Grahovac Pražić, V. (2014). Ivana Brlić-Mažuranić u čitankama za razrednu nastavu. *Magistra Iadertina*, 9(1), 39-54.
- Hameršak, M. (2016). *Rodenje bajki: štivo za odrasle, a potom i djecu...* Pribavljeno 15.05.2022. s adrese: <https://gkr.hr/Magazin/Teme/Rodenje-bajki-stivo-za-odrasle-a-potom-i-djecu>.
- Hameršak, M. i Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international, d.o.o.
- Hameršak, M. (2011). *Pričalice: o povijesti djetinjstva i bajke*. Zagreb: Algoritam.
- Hranjec, S. (2004). Razine divergencije između modernosti i pouke u dječjoj književnosti. *Život i škola*, L(12), 7-15.
- Hrvatski školski muzej (2019). *Časopis „Mladi Hrvat“*. Pribavljeno 28.04.2022. s adrese: <https://www.hsmuzej.hr/hr/aktualnosti/casopis-mladi-hrvat/>
- Majhut, B. (2018). Recepcija i nakladništvo *Priča iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić u prvih trideset godina nakon autoričine smrti 1938. U: A. Kos-Lajtman, S. Lovrić Kralj i N. Kujundžić (ur.), *Stoljeće Priča iz davnine* (str. 155-172). Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti.
- Mikuletić, N. (2010). Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 53(2), 133-140.
- Mlinarević, V. i Huljev, A. (2018). Odgojne vrijednosti u *Pričama iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić. U: A. Kos-Lajtman, S. Lovrić Kralj i N. Kujundžić (ur.), *Stoljeće Priča iz davnine* (str. 427-438). Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti.
- Pavlović, C. (2018). Hrvatske umjetničke bajke estetizma: Ivana Brlić-Mažuranić i Vladimir Nazor. U: A. Kos-Lajtman, S. Lovrić Kralj i N. Kujundžić (ur.), *Stoljeće Priča iz davnine* (str. 235-248). Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti.
- Piskač, D. (2021). Razlika između biblioterapije i literarne biblioterapije. *Kroatologija*, 12(2-3), 11-25.
- Piskač, D. (2018). *O književnosti i životu: primjena načela literarne biblioterapije u čitateljskoj praksi*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
- Piskač, D. (2016). Biblioterapija i psihoanalitička kritika u kontekstu teorije sustava. *Kroatologija*, 7(2), 60-81.
- Špehar, M. i Salopek, A. (2015). Kršćanstvo u djelima Ivane Brlić Mažuranić. *Riječki teološki časopis*, 45(1), 109-130.

- Šraml, N. (2022). Knjiga kao sredstvo za razgovor o različitim problemima učenika. *Varaždinski učitelj*, 5(8), 53-61.
- Težak, D. i Težak, S. (1997). *Interpretacija bajke*. Zagreb: DiViČ.
- Vignjević, J. i Šantić, T.-M. (2018). Riječi iz davnine i djeca današnjice: otkrivanje značenja arhaičnih riječi iz bajki Ivane Brlić-Mažuranić. U: A. Kos-Lajtman, S. Lovrić Kralj i N. Kujundžić (ur.), *Stoljeće Priča iz davnine* (str. 371-384). Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti.
- Zalar, D. (2014). *Potjevovi hologrami: studije, eseji i kritike iz književnosti za djecu i mladež*. Zagreb: Alfa.
- Zima, D. (2001). *Ivana Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti.
- Zima, D. (2019). *Praksa svijeta: biografija Ivane Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Ljevak.